

SIRBİSTAN PAZAR BİLGİLERİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü

İçindekiler

1.	DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	3
2.	PAZARIN ÖZELLİKLERİ	16
3.	ÖNEMLİ SEKTÖRLER.....	21
4.	PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER.....	31
5.	ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	34

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Politikası

Sırbistan’da dış ticaret ile ilgili konular, Dış Ticaret Kanunu (“Off. Herald of RS”, Nos. 36/2009, 36/2011 - other act, 88/2011 and 89/2015 - other act) ile dzenlenmektedir (<https://www.paragraf.rs/propisi/foreign-trade-act.html>). Dış ticaret rejimi ilke olarak liberal bir ozellik gosterse de milli guvenliğin ve kamu duzeninin sağlanmasi, insan, hayvan ve bitki yaşamı ile sağliğının korunmasi, sınai ve fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik birtakım özel durumlarda yasak ve sınırlamalar getirilmiştir. Sözkonusu kısıtlama ve yasaklar Sırbistan yerel mevzuatına ve Sırbistan’ın taraf olduğu uluslararası anlaŐmalara dayanmaktadır. Nitekim silahlanma ve askeri teğhizatın ticareti ile çift kullanımlı malların dış ticareti ayrı bir yasa ile dzenlenmekte; ilaç, kan ürünleri, vitamin gibi eczacılık ürünleri, tıbbi cihazlar, radyoaktif maddeler vb. ürünlerin ithalatında ise lisans/izin gerekliliği bulunmaktadır.

Sırp gümrük mevzuatı büyük ölçüde Avrupa Birliği (AB) gümrük mevzuatı ile uyumludur. Sırbistan’ın, AB’ye katılım müzakereleri kapsamında 29. fasıl olan “Gümrük Birliği” faslı 2017 yılı Haziran ayında açılmıŐtır. Fasıldaki müzakerenin temel amacı, Sırp gümrük politikasının, AB gümrük politikasına tam olarak uyumlaŐtırılmasıdır. 2010 yılında yürürlüğe giren mevcut Gümrük Kanunu gümrük prosedürlerinin standartlaŐtırılması ve gümrük idarelerinin iŐleyiŐinin modernleŐtirilmesi için çok önemli bir adımdır. Sırbistan ayrıca Dünya Gümrük Örgütü (DGÖ) üyesidir. Gümrük tarifelerinin belirlenmesi için kullanılan ürün sınıflandırması, “Harmonize Sistem” ile uyumlaştırılmıştır.

Sırbistan henüz Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi değildir. Ancak, Sırbistan’ın dış ticareti ile ilgili yasalar dzenlenirken DTÖ ve DGÖ’nün tavsiyeleri dikkate alınmaktadır. Sırbistan, malların transit geçiŐi ve geçiŐi ithalat konularını dzenleyen; TIR Karneleri Himayesinde Uluslararası EŐya TaŐınmasına Dair Gümrük Sözleşmesi (TIR Sözleşmesi), EŐyaların GeçiŐi Kabulü İçin ATA Karneleri Hakkındaki Gümrük Sözleşmesi (ATA Karnesi Sözleşmesi) ve GeçiŐi İthalat Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) anlaŐmalarına da taraf ülkedir.

Gümrük Tarifeleri

Sırbistan’a ithal edilen mallar gümrük vergisine tabi olup gümrük vergileri “Gümrük Kanunu” ve “Gümrük Tarife Kanunu” çerçevesinde dzenlenmektedir

([https://www.carina.rs/upload/media/2022/12/21/55712/1Carinski_zakon_95_2018-9_91_2019-78_\(%D0%B4%D1%80.%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD\),_144_2020-14,_118_2021-17,_138_2_022-210.pdf](https://www.carina.rs/upload/media/2022/12/21/55712/1Carinski_zakon_95_2018-9_91_2019-78_(%D0%B4%D1%80.%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD),_144_2020-14,_118_2021-17,_138_2_022-210.pdf)).

Sırbistan’ın; Türkiye, CEFTA, EFTA, Avrasya Ekonomik Birliği (EAEU; Rusya, Kazakistan, Beyaz Rusya, Kırgızistan, Ermenistan), AB (İstikrar ve Ortaklık Anlaşması), İngiltere ve Çin ile imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA), ABD, Japonya, Avustralya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır ile imzaladığı Tercihli Ticaret Anlaşmaları (Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi) bulunmaktadır. Böylelikle, Sırbistan’ın yaklaşık 2,4 milyar tüketiciye gümrüksüz erişimi vardır. Ayrıca Sırbistan, Güney Kore ile Serbest Ticaret Anlaşması müzakere sürecine başlamıştır.

Türkiye, AB ile Gümrük Birliği'nin işleyişine ilişkin kuralları belirleyen 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın bir gereği olarak, dış ticaret politikasını AB'nin Ortak Ticaret Politikası ile uyumlaştırmakta, bu kapsamda, AB'nin STA imzaladığı üçüncü ülkelerle münferit olarak STA'lar imzalamaktadır. Bu çerçevede, ülkemiz ile Sırbistan arasında imzalanan STA 1 Eylül 2010 itibarıyla yürürlüğe girmiş, ayrıca STA'nın kapsamına hizmet ticaretinin dahil edilmesi ve tarım tavizlerinin geliştirilmesine yönelik olarak başlatılan müzakereler neticesinde STA'nın kapsamını genişleten Protokoller ise 1 Haziran 2019 itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Sözkonusu anlaşmalar kapsamında, sanayi ürünlerinde gümrük vergileri karşılıklı olarak kaldırılmış ve tarım ürünlerinde ise karşılıklı olarak belirli ürünlerde tarife kontenjanları kapsamında vergi muafiyeti veya gümrük vergisi indirimi sunulmuştur. Ayrıca, hizmet ticareti de revize anlaşma çerçevesinde düzenlenmiştir.

Diğer taraftan, Sırp menşeli ve AB gümrük bölgesine ihraç edilen mallar, tercihli gümrük rejimine tabidir. 2000 yılında Avrupa Komisyonu, Sırbistan için özerk ticaret tedbirlerini uygulamaya koymuştur. Bu düzenleme, Sırp menşeli birçok ürünün, gümrük vergisi ve miktar kısıtlaması olmaksızın Avrupa Birliği'ne ihraç edilmesine izin vermiştir. 2008 yılında ise Sırbistan ve AB, İstikrar ve Ortaklık Anlaşması ile ticaret ve ticaretle ilgili konular üzerine bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma uyarınca Sırbistan'ın, AB'ye ihraç ettiği sanayi mallarının çoğu için gümrük tarifeleri kaldırılmıştır. Bazı tarım ürünleri (sığır eti, şeker, şarap vb.) üzerindeki kısıtlamalar ise devam etmektedir.

Sırbistan 2006 yılından bu yana CEFTA üyesidir. CEFTA; Sırbistan, Kuzey Makedonya, Karadağ, Bosna Hersek, Arnavutluk, Moldova ve Kosova dahil olmak üzere merkez ve güneydoğu Avrupa ülkeleri arasında çok taraflı bir serbest ticaret anlaşmasıdır. CEFTA'nın öncelikli hedefi, üyeleri arasında ticaret ve yatırımı kolaylaştırmak ve genişletmektir. Diğer taraftan, anlaşmaya göre Sırbistan'dan ihraç edilen ürünlerin hammaddesinde herhangi bir CEFTA üyesi ülke, AB üyesi ülke, İzlanda, Norveç, İsviçre, Lihtenştayn ve Türkiye menşeli ürün var ise Sırp menşeli olarak kabul edilir. Böylelikle, bu ürünler yeterli işleme tabi tutulması şartıyla Sırp menşeli kazanır.

Sırbistan'dan EFTA üyesi ülkelere (İsviçre, Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn) ihracatta sanayi ürünlerinde gümrük vergisi kaldırılmıştır. Tarım ürünlerinin ticareti ise belirlenen ürünler için her bir EFTA üyesi ülke ile karşılıklı imtiyazlar sağlayan sözleşmelerle düzenlenmektedir.

Sırbistan'ın Avrasya Ekonomik Birliği (EAEU; Rusya, Kazakistan, Beyaz Rusya, Kırgızistan, Ermenistan) ile olan anlaşması, Sırbistan'da üretilen, yani ülkede en az %51 katma değere sahip olan malların serbest ticaretine imkân tanımaktadır. Serbest Ticaret Anlaşmasının dışında tutulan ürünlerin listesi ise yıllık olarak gözden geçirilmektedir.

ABD, Aralık 2003'te Sırbistan ile normal ticari ilişkilerine geri dönmüştür. (En Çok Kayrılan Ülke Kuralı-MFN) Bu durum, Sırp firmalar için ABD pazarına erişimi kolaylaştırmıştır. 2005 yılında ise ABD hükümeti, Sırbistan'ı, ABD pazarına gümrüksüz erişim sağlayan bir program olan ABD Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'nin (GTS) bir yararlanıcısı olarak belirlemiştir. Bu kapsamda, her yıl belirlenen dar kapsamlı bir liste için vergiler kaldırılmaktadır.

Sırbistan, Kuzey Makedonya ve Arnavutluk'un üye olduğu Açık Balkan Girişimi, Batı Balkan ülkelerinin bölgesel düzeyde ekonomik birliği sağlaması amacıyla oluşturulmuş olup söz

konusu Girişim ile işgücünün ve malların serbest dolaşımı da hedeflenmektedir. Bu çerçevede, 1 Ocak 2023 itibarıyla söz konusu üç ülke arasında malların serbest dolaşımı uygulaması başlatılmıştır.

Sırbistan'ın Çin ile imzalamış olduğu ve 1 Temmuz 2024 tarihinde yürürlüğe giren STA uyarınca 10.412 Sırp ürünü ile 8.930 Çin ürünüde gümrük vergileri kademeli olarak kaldırılacaktır. Ürünlerin %66,6'sının gümrük vergisi STA'nın yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla kaldırılmış olup ürünlerin %11,4'ünün gümrük vergisi 5 yıl sonra, %11,2'sinin gümrük vergisi 10 yıl sonra, %0,7'sinin gümrük vergisi ise 15 yıl sonra sıfırlanacak, tüm ürünlerin yalnızca %10,1'i ise STA kapsamı dışında kalacaktır.

İç Vergiler

Sırbistan'da şirketlerin vergilendirilmesi Kurumlar Vergisi Kanunu, kişilerin vergilendirilmesi Kişisel Gelir Vergisi Kanunu çerçevesinde yürütülmektedir. Buna ilaveten, Katma Değer Vergisi Kanunu, Emlak Vergisi Kanunu, Vergi Usulleri ve Yönetimi Kanunu vb. mevzuatlarla vergi uygulamaları yürütülmektedir. Sırbistan'da vergi mevzuatı ve uygulamaları karmaşık bir yapıya sahip olduğundan vergilendirme konusunda uzman bir muhasebeci ile çalışılmasında fayda bulunmaktadır.

Sırbistan'da vergiler, yerel idarelerin yetkisinde bulunan emlak vergisi gibi birkaç istisna dışında merkezi hükümet tarafından belirlenmektedir. Sırbistan'da vergi konusunda yetkili kurumlar; Sırbistan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı Vergi İdaresi (<https://www.purs.gov.rs/en.html>) ve Sırbistan Gümrük İdaresi (<https://www.carina.rs/en.html>)'dir. Resmi istatistiklere göre Sırbistan'da kamu gelirlerinin büyük bir oranını, toplanan katma değer vergisi ile sosyal sigortalar primi oluşturmakta, ardından tüketim vergisi, gelir vergisi gelmektedir.

Vergi Çeşitleri:

Kurumlar Vergisi:

Sırbistan'da faaliyette bulunan tüm şirketlerin (şubeler dahil), girişimlerin, kooperatiflerin vb. teşekküllerin elde ettikleri ticari kazançlar, kurumlar vergisine tabidir. Yerleşik şirketler (Sırbistan'da kurulmuş veya yönetim ve denetim merkezi Sırbistan'da bulunan şirketler) tüm dünyada elde ettikleri gelirler üzerinden, yerleşik olmayan şirketler ise sadece Sırbistan'daki faaliyetlerinden doğan gelirleri üzerinden vergilendirilmektedir.

Kurumlar vergisi oranı %15'tir. İlgili yılda oluşan zararlar takip eden 5 yıl içinde oluşan karlardan mahsup edilebilir. Kurumlar vergisine ilaveten %15 oranında sermaye kazancı vergisi uygulanmaktadır. Ancak, yerleşik olmayanların elde ettikleri sermaye kazançları %20 oranında sermaye kazancı vergisine tabidir. Şirketlerin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan sermaye zararları ise yalnızca takip eden 5 yıl içinde ortaya çıkan sermaye kazançlarından mahsup edilebilir.

Vergi Kesintisi (Vergi Stopajı):

Vergi kesintisi; kar payı, temettü, faiz, telif ücreti, kira, pazar araştırması hizmeti, muhasebe ve denetim hizmetleri, danışmanlık hizmetleri, yerleşik olmayanlara yapılan ödemeler, kişisel gelir vergisine konu olmayan eğlence, spor vb. faaliyetler sonucunda yerleşik olmayanların

elde ettikleri gelirler vb. üzerinden hesaplanmakta olup vergi kesintisi oranı %20'dir. Ayrıca vergi kesintisine ilişkin oranlar, Sırbistan'ın taraf olduğu çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları kapsamında ülkeden ülkeye değişebilmekte ve %20'den düşük oranda uygulanabilmektedir.

Sırbistan ile Türkiye arasında bulunan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması uyarınca kar payı, faiz geliri ve gayrimaddi haklar için vergi oranları aşağıda yer almaktadır:

- Kar payı için; gerçek lehdar temettü ödeyen şirketin sermayesinin doğrudan doğruya en az %25'ini elinde tutan bir şirket ise gayrisafi temettü tutarının %5'i, diğer durumlarda gayrisafi temettü tutarının % 15'i,
- Faiz geliri için; gerçek lehdarın resmi kurum olması durumunda %0, diğer durumlarda en fazla %10,
- Gayrimaddi haklar için en fazla %10.

Katma Değer Vergisi (KDV):

KDV, Sırbistan'da mal ve hizmet teslimi ile mal ithalatı üzerinden alınan bir vergidir. KDV oranı genel olarak %20'dir. İndirimli KDV oranları ise, 2013 yılında yapılan düzenleme ile %0 ila %10 arasında belirlenmiştir.

Temel gıda ürünleri (şeker, ayçiçek yağı, ekmek, süt, un, yemeklik yağlar, meyveler, sebzeler, et, balık, yumurta vb.), günlük gazete, ilaç, otelcilik hizmetleri vb. için KDV %10 oranında uygulanmaktadır.

KDV mükellefiyeti açtırma zorunluluğu bulunmayan tarım üreticileri tarafından sağlanan mal ve hizmetlerin alımı için ise %8 oranında KDV uygulanmaktadır.

Öte yandan Katma Değer Vergisi Kanunu; finansal işlemler ve sigorta işlemleri, sağlık hizmetleri, arazi ve binaların devri, ihracat işlemleri, malların serbest bölgeye girişi, gümrük deposunda yer alan malların tedariki gibi belirli işlemlerin KDV'den muaf tutulmasını öngörmektedir.

KDV Mükellefiyeti Açtırma: Son 12 aylık döneme ait cirosu 8 milyon RSD'yi (yaklaşık 67.000 avro) aşan vergi mükellefleri KDV mükellefiyeti açtırmak zorundadır. Cirosu 8 milyon RSD'yi (yaklaşık 68.000 avro) aşmayan vergi mükellefleri için ise KDV mükellefiyeti açtırmak zorunlu olmayıp tercihe bağlıdır. Ancak, mal ve hizmet tesliminde bulunan yerleşik olmayanların, son 12 aylık dönemde elde edilen cirodan bağımsız olarak KDV mükellefiyeti açtırması zorunludur.

KDV'nin Beyanı ve Ödenmesi: KDV'de vergilendirme dönemi genel olarak bir aylık dönemdir. Ancak, son 12 aylık döneme ait cirosu 50 milyon RSD'den az olan vergi mükellefleri üç aylık dönemde KDV ödeyebilmektedir. Diğer taraftan, yeni kurulan işletmeler için ilk ve müteakip takvim yılında vergilendirme döneminin bir aylık dönem olması zorunludur.

Vergi mükelleflerinin vergi döneminin (aylık veya üç aylık) bitiminden itibaren 15 gün içinde KDV beyannamelerini düzenlemeleri ve KDV ödemelerini yapmaları şart koşulmuştur. Vergi mükellefleri, KDV kayıtlarını tutmak ve KDV beyannamesiyle birlikte KDV değerlendirme formunu (POPDV formu) elektronik formda sunmakla yükümlüdür. Vergi mükellefi olmayan

vergi sorumluları ise vergilendirme döneminin bitiminden itibaren 10 gün içinde sözkonusu işlemleri tamamlamak zorundadır.

KDV İadesi: İndirilecek KDV tutarı hesaplanan KDV tutarından yüksekse, vergi mükellefleri farkın iadesini alma hakkına sahiptir. Vergi mükellefleri, iadeyi nakden veya mahsuben almayı tercih edebilir. Vergi iadeleri, KDV iadesinin talep edildiği günden başlayarak en geç 45 gün içinde, hakim ihracatçı statüsüne sahip olanlar için ise en geç 15 gün içinde ödenmek zorundadır. Ancak uygulamada, iade için son tarih ertelenebilmektedir ve genellikle KDV iade talepleri vergi incelemesine tabi tutulmaktadır.

Kişisel Gelir Vergisi, Gelir Vergisi Stopajı ve Sosyal Sigorta Primleri:

Sırbistan'da yerleşik kişilerin (ikametgâhı Sırbistan'da olanlar, şirketinin merkezi Sırbistan'da olanlar veya hesap dönemi boyunca en az 183 gün Sırbistan'da ikamet edenler) tüm gelirleri kişisel gelir vergisine tabidir. Sırbistan'da yerleşik kişiler elde ettikleri tüm gelirler üzerinden, Sırbistan'da yerleşik olmayan kişiler ise sadece Sırbistan'daki faaliyetlerinden elde ettikleri gelirleri üzerinden vergilendirilmektedir.

Çalışanların ücret gelirleri vergi kesintisine (vergi stopajına) tabidir. Brüt maaşlarından %10 oranında kesinti uygulanmakta olup aylık 34.221 RSD'lik (yaklaşık 292 avro) gelir ise kesintiden muaftır. Sorumlu kişi çalışandır. Ancak hesaplamının ve ödeme işleminin işveren tarafından yapılması gerekmektedir. Diğer gelir türleri (örneğin telif geliri, ticari gelir, yatırım geliri, gayrimenkul kiralama geliri, sermaye kazancı ve diğer gelirler), ilgili gelir türüne bağlı olarak %10 ile %20 arasında değişen sabit oranlı bir vergiye tabidir.

Zorunlu vergiler ve primlerin ödenmesi akabinde kalan yıllık gelirin ortalama ücretin 3 katından fazla olduğu durumlarda %10 oranında, 6 katından fazla olduğu durumlarda ise %15'i oranında kişisel gelir vergisi uygulanmaktadır.

Tarım ve ormancılıktan elde edilen gelir için vergi oranı %10'dur.

Sermaye kazançlarından (faiz, temettü vb.) alınan gelir vergisi %15 olmakla birlikte kira gelirleri için vergi oranı %20 olarak uygulanmaktadır.

Diğer gelirler için gelir vergisi oranı ise %20'dir.

Bununla birlikte, işveren ve çalışan tarafından ödenmesi gereken sosyal sigorta primleri mevcut olup, söz konusu primlerin miktarı işveren tarafından hesaplanmaktadır.

Çalışandan kesilen emeklilik primi: %14, sağlık primi; %5,15, işsizlik primi; %0,75
İşverenden kesilen emeklilik primi: %10, sağlık primi; %5,15

Transfer Vergisi:

Transfer vergisi; gayrimenkul, fikri mülkiyet hakkı, kullanılmış araç, gemi, uçak ve inşaat arazisi kullanma hakkı sahipliği durumlarında, sözkonusu mülkiyet haklarının devri esnasında alınır. Piyasa fiyatından daha düşük olduğu belirlenmedikçe sözleşme değeri, vergiye esas değer olarak kabul edilir. Aksi takdirde vergi, piyasa emsal değeri üzerinden hesaplanır. Vergi matrahı belirlendikten sonra %2,5 oranında vergi uygulanır.

Damga Vergisi:

Sırbistan'da damga vergisi yoktur.

Emlak Vergisi:

Sırbistan'da emlak vergisi, gayrimenkul sahibi gerçek veya tüzel kişiler için yıllık olarak uygulanmakta olup, her belediye kendi oranını saptamakta ve kanuni üst sınırı aşmamaktadır. Üst sınır genellikle %0,4 civarındadır. Ayrıca, gayrimenkul, ikinci el araç, gemi, uçak veya fikri mülkiyet haklarının devri sırasında transfer vergisi uygulanmakta olup, vergi matrahı sözleşme değeri veya piyasa emsal değeri üzerinden belirlenmekte ve oranı genellikle %2,5 olarak uygulanmaktadır.

Veraset Vergisi:

%1,5 ila %2,5 arasında değişmektedir.

Tüketim Vergisi:

Tütün ürünlerinin (elektrikli sigara likiti dahil), alkollü içeceklerinin, enerji kaynaklarının (petrol türevleri, biyoyakıtlar ve nihai tüketim için elektrik) ve kahvenin üretimi ve/veya ithalatı sırasında tüketim vergisi (excise tax) ortaya çıkmakta olup, vergiler ürün bazında farklılık göstermektedir.

Vergi Beyannamesi ve Ödeme:

Sırbistan'da vergilendirme dönemi, hesap dönemidir ve hesap dönemi de normal olarak takvim yılıdır. Vergi mükellefinin talebi üzerine hesap dönemi, takvim yılından farklı olarak belirlenebilir. Bu durumda, yeni hesap döneminin de 12 aylık bir dönemi içermesi ve Maliye Bakanlığınca onaylanması gerekmekte olup bir kez değiştirildikten sonra en az beş yıl uygulanması şarttır.

Vergi beyannameleri, belirlenen standart bir form ve beraberinde sunulması istenen tüm ilgili belgelerle birlikte, elektronik ya da basılı olarak sunulur. Sırbistan'da limited şirketler (d.o.o.) beyannamesini genellikle senelik olarak sene sonunda vergi idaresine sunar.

Bunun dışında, vergi idaresinin vergi denetimine başlamamış olması koşuluyla, belirlenen dönemlerde beyannamelerde düzeltme yapılabilir. Ancak, aynı hesap dönemi içinde en fazla iki kez düzeltme beyannamesi sunulabilir. Bu şartlar altında, orijinal vergi beyannamesindeki hatalı beyan, vergi suçu olarak değerlendirilmez.

Vergi mükellefleri, vergi idareleri tarafından yapılan idari işlemlere itiraz etme hakkına sahiptir. İtirazda bulunmak için genel süre, idari işlemin yapıldığı tarihten itibaren 15 gündür.

Vergi otoriteleri, vergi mükelleflerinin denetlenip denetlenmeyeceklerini, iç genelgelerine göre belirler. Vergi denetimleri, vergi mükellefinin işyerinde, vergi idarelerinde veya vergi denetiminin konusuna bağlı olarak belirlenen herhangi başka bir yerde yapılabilir.

Muhasebe Kayıtları:

Sırbistan Hükümeti tarafından 2013 yılında yürürlüğe konulan Muhasebe Kanunu ve Denetim Kanunu çerçevesinde, uluslararası muhasebe standartları ve uluslararası finansal raporlama standartları (IAS ve IFRS) Sırbistan'da faaliyet gösteren tüm tüzel kişilere uygulanmaktadır.

Bahsi geçen kanunlar, hesap defterlerinin tutulması, mal varlığı, alacak ve borçların değerlendirmesi, finansal raporların açıklanması ve finansal raporların denetlenmesi gibi alanları düzenlemektedir. Tüzel kişilikler tarafından finansal tabloların yıllık olarak hazırlanması gerekmektedir. Sırbistan'da her tüzel kişi (yabancı şirketlerin şubesi ya da temsilcilik ofisi dahil), Sırp İş Kayıt Ajansı aracılığıyla ilk kuruldukları aşamada bir vergi numarasına sahip olurlar.

Vergi Teşvikleri:

Vergi Tatili: 1 milyar RSD (yaklaşık 8,5 milyon avro) üzerinde yatırım yapan ve en az 100 yeni kişiyi istihdam eden şirketlere vergi tatili kapsamında 10 yıl süreyle kurumsal vergisi teşviki uygulanır. Sözkonusu teşvik, yatırım tutarıyla orantılı olarak belirlenir ve matrahın olduğu ilk yıldan itibaren uygulanmaya başlanır.

Ar-Ge Harcamaları: Petrol, doğalgaz ve maden arama çalışmaları hariç araştırma ve geliştirme faaliyetlerine yönelik direkt harcamalarının (malzeme alımı, uzman görüşü ve danışmanlık hizmetleri, yasal koruma sağlamaya yönelik giderler vb.) vergiye tabi gelirden iki kez indirimine izin verilmiştir.

Fikri Mülkiyet Hakları: Fikri mülkiyetten (tescilli marka, patent veya telif hakkı vb.) elde edilen gelirlerin %80'i vergi matrahından düşülebilmekte olup bu da etkin vergi oranını yaklaşık %3'e indirmektedir.

Vergi Kredisi: Şirketlerin, Sırbistan'da kuruluşundan itibaren 3 yıl geçmemiş ve yenilikçi faaliyetler yürüten şirketlere yatırım yapmaları durumunda, yapılan yatırım tutarının %30'u oranında vergi kredisi elde edilir. Vergi kredisi en fazla 100 milyon RSD (852 milyon avro) olabilir.

Ulusal İşsizlik Ajansına Kayıtlı Kişilerin İstihdamı: Sırbistan Ulusal İşsizlik Ajansında en az 6 aydır kayıtlı olan kişilerin istihdam edilmesi durumunda, gelir vergisi kesintisi ile sosyal sigorta primleri üzerinden aşağıda belirtilen oranlarda iade alınır. Sözkonusu teşvik diğer teşviklerle birleştirilemez:

- 1-9 yeni iş imkanı yaratıldığında %65,
- 10-99 yeni iş imkanı yaratıldığında %70,
- 100+ yeni iş imkanı yaratıldığında %75.

Startup: Sırbistan'da bilişim ve yenilikçi şirketler için vergi teşvikleri ve destek programlarına (örneğin IP Box, Ar Ge teşvikleri, startup yatırım vergi kredileri vb.) erişim sağlanabilmektedir. Bu tür teşvikler resmi devlet portalları (<https://innovations.serbiacreates.rs/>) ve (<https://startup.gov.rs/>) üzerinden duyurulmaktadır. Bu portallar, IT ve yenilik sektörüne özgü güncel teşviklerin, başvuru koşullarının ve destek programlarının takibi için kullanılabilir.

Öte yandan, yukarıda belirtilen teşviklere ilaveten yatırım miktarına, yatırımın yapıldığı bölgeye vb. göre değişen vergi teşviklerine Yurt Dışı Yatırım Ülke Profili Raporundan (<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/s%C4%B1rbistan/raporlarmusavirlik-raporlari>) ulaşılabilir.

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Sırbistan, hem AB'ye üyelik sürecinde malların serbest dolaşımının sağlanması amacıyla ticaretin önündeki teknik engelleri ortadan kaldırmak hem de Sırp pazarına sadece güvenli ürünlerin girişini sağlamak için teknik düzenlemeler, standardizasyon, akreditasyon ve metroloji alanında modern bir kalite altyapısı ve ürün güvenliği sistemi kurmuştur. Bir ürünün Sırbistan pazarına girebilmesi için teknik mevzuata uygun olarak üretilmesi, uygunluk işaretine sahip olması ve piyasaya arz koşullarını sağlaması gerekmektedir. Bu sistemin yasal çerçevesi 2008-2010 döneminde kabul edilen dört yeni kanun ve alt düzenlemeler ile belirlenmiştir.

Ürünler İçin Teknik Düzenlemeler ve Uygunluk Değerlendirmesi Kanunu (RS-Resmi Gazete, No.49/2021,https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_tehnickim_zahtevima_za_proizvode_i_ocenjivanju_u_saqlasenosti.html) ürünlerin teknik düzenlemelere uygunluğunu belirleyen temel yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Söz konusu Kanun, bir ürünün ancak öngörülen teknik şartlara uygun olması, öngörülen prosedüre göre uygunluğunun değerlendirilmesi, mevzuata uygun olarak işaretlenmesi ve öngörülen belgelerle takip edilmesi halinde piyasaya arz edilebileceğini düzenlemektedir.

Herhangi bir spesifik teknik düzenlemesi olmayan ürünler için ise Genel Ürün Güvenliği Kanunu (RS Resmi Gazete No. 41/09 ve 77/19, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_opstoj_bezbednosti_proizvoda.html) çıkartılmıştır. Bu Kanun esasen ilgili AB mevzuatı tercüme edilerek hayata geçirilmiştir. Söz konusu teknik düzenlemelerden sorumlu kurum Sırbistan Ekonomi Bakanlığı olup farklı ürün grupları için teknik düzenlemelere ilişkin bilgiye ilgili Bakanlığın (<https://tehnis.privreda.gov.rs/en.html>) internet sitesinden ulaşılabilmektedir.

Standardizasyon Kanunu (RS Resmi Gazete, No. 36/09, 46/15, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_standardizaciji.html) AB standartlarının daha hızlı ve daha verimli bir şekilde benimsenmesi amacıyla çıkartılmıştır. Kanun uyarınca, Sırbistan Standardizasyon Enstitüsünün (ISS) yapısında değişikliğe gidilmiş olup ISS, kamu tüzel kişiliği statüsü kazanmıştır. ISS'den elde edilen bilgiye göre, Sırp standartlarının %99'unun Avrupa standartlarıyla uyumlaştırılmış olup detaylı bilgi ve düzenlemelere sözkonusu kuruluşun (<https://iss.rs/en/>) web sitesinden ulaşılması mümkündür. Diğer taraftan, ISS tarafından yıllık olarak Sırbistan Standartlarının ve İlgili Dokümanların Uyumlaştırılmasına Yönelik Yıllık Plan yayımlanmakta olup, 2025 yılı planına (https://iss.rs/en/annual-plan-for-the-adoption-of-serbian-standards-and-related-documents_p834.html) linkinden erişim sağlanabilmektedir.

Öte yandan, 765/2008 sayılı Yönetmeliğe (EC) uyum sağlamak amacıyla kabul edilen Akreditasyon Yasası (RS Resmi Gazete, No.73/10, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_akreditaciji.html) 2010 yılı sonunda yürürlüğe girmiştir. Böylece Sırbistan akreditasyon sistemi, 765/2008 sayılı Yönetmelik (EC) ve ISO IEC 17011 ile uygunluk değerlendirme kuruluşlarını değerlendiren ve akredite eden akreditasyon kuruluşları için genel şartları belirleyen düzenlemeyle uyumlaştırılmıştır. Akreditasyon Yasasına göre, Sırbistan Akreditasyon Kurulu (ATS) bir kamu tüzel kişiliği olarak kurulmuş olup akreditasyon süreci hakkındaki detaylı bilgiye sözkonusu kuruluşun (<https://www.ats.rs/>) web sitesinden ulaşılması mümkündür.

Sırbistan’da ayrıca, Uluslararası Yasal Metroloji Örgütü’nün OIML D1 ve OIML D9 belgeleri ve metroloji ile ilgili AB yönetmelikleri dikkate alınarak Metroloji Kanunu (RS Resmi Gazete No. 15/16; https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_metrologiji.html) çıkartılmıştır.

Kalite altyapısının oluşturulmasından sorumlu kurum ve kuruluşların iletişim bilgileri aşağıda yer almaktadır:

- Sırbistan Ekonomi Bakanlığı Kalite ve Ürün Güvenliği Bölümü (Ministry of Economy Sector for Quality and Product Safety)
Web Sitesi: <https://tehnis.privreda.gov.rs/en.html>
Adres: : Resavska 24, 11000 Belgrad
Telefon: +381-11-3343-366; 3343-368
E-posta: kabinet@privreda.gov.rs ; tbtinfo@privreda.gov.rs
- Sırbistan Standardizasyon Enstitüsü (Institute for Standardization of Serbia)
Web Sitesi: <https://iss.rs/en/>
Adres: Stevana Brakusa 2, 11030 Belgrad
Telefon: +381-11-7541-421, 3409-301, 3409-335, 6547-293, 3409-310
E-posta: infocentar@iss.rs
- Sırbistan Akreditasyon Kurulu (Accreditation Body of Serbia)
Web Sitesi: <https://www.ats.rs/>
Adres: Vlakoviceva 3, Kat 5, 11103, Belgrad
Telefon: +381-11-3130-373
E-postal: office@ats.rs

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Sırbistan’ın AB’ye katılım müzakereleri çerçevesinde Sırp gümrük mevzuatı büyük ölçüde AB gümrük mevzuatı ile uyumlaştırılmıştır. Bu kapsamda, Türk ürünlerinin Sırbistan’a ihracatında beyanname, fatura, TIR Karnesi, taşıma belgesi (CIR, CMR vb.) gibi belgelerin yanı sıra Türkiye-Sırbistan STA’sı uyarınca EUR.1 dolaşım sertifikası da talep edilmektedir.

Bununla birlikte, milli güvenliğin ve kamu düzeninin sağlanması, insan, hayvan ve bitki yaşamı ile sağlığının korunması, sınai ve fikri mülkiyet haklarının korunması gibi birtakım özel durumlarda ise bazı ürün gruplarında; ithal lisans belgesi, sertifika, ilgili kamu otoritesinin izni veya sınırda denetim uygulamaları bulunmaktadır. İthalat sürecinde gerekli olan izin, sertifika ve belgeleri düzenleyen mevzuata ise (<https://www.paragraf.rs/propisi/odluka-o-odredjivanju-robe-uvoz-izvoz-tranzit-propisano-pribavljanje-isprava.html>) linkinden ulaşılması mümkündür. Diğer taraftan, gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması kapsamında, yetkilendirilmiş yükümlü statüsü sahipleri açısından kontrol ve belge zorunluluğunda kolaylıklar sağlamaktadır.

Zorunlu belgelendirme talep edilen ürünler ile söz konusu belgelerin düzenlenmesinden sorumlu olan kamu kurumlarına ilişkin bilgiler 59/2022, 107/2022, 3/2023, 27/2023, 85/2023 ve 120/2023 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Karar (<https://www.paragraf.rs/propisi/odluka-o-odredjivanju-robe-uvoz-izvoz-tranzit-propisano-pribavljanje-isprava.html>) ile belirlenmiştir. Bununla birlikte, resmi bir kaynak olmamakla birlikte ön araştırma yapılması sürecinde (https://commercium.rs/Carinska_tarifa-224) web sitesinden gerekli belge ve sertifikalar hakkında bilgi temin edilebilir.

Bu kapsamda, zorunlu belgelendirme talep edilen ürünler ve bu belgeleri veren/düzenleyen kurum ve kuruluşlara ilişkin özet bilgi aşağıdaki tabloda yer almakla birlikte Sırbistan'a ihracatta ürün güvenliği ve kalite açısından veya ürünün içerdiği maddelere göre uygulamada ilave belgelendirme/analiz talep edilen durumlar da sözkonusu olabilmektedir. Bu nedenle, Sırbistan'a ihracatta herhangi bir sorunla karşılaşılması için, yapılacak ihracat öncesinde Sırbistan Gümrük İdaresinden (<https://carina.rs/en/about-us/contact-us.html>) veya ithalatçı yerli firmadan, gerekli belgeler ve prosedürler konusunda detaylı bilgi alınmasında fayda bulunmaktadır.

Öte yandan, Sırbistan Gıda Güvenliği Kanunu uyarınca, gıda güvenliği ile ilgili yetkiler Sağlık Bakanlığı (sıhhi teftiş/sanitary inspection) ile Tarım, Ormancılık ve Su Yönetimi Bakanlığı (bitki sağlığı denetimi, veteriner muayenesi ve zirai muayene/phytosanitary inspection, veterinary inspection and agricultural inspection) arasında paylaştırılmıştır.

İthalat ve transit için Tarım, Ormancılık ve Su Yönetimi Bakanlığı tarafından hayvansal kökenli gıdalar için sınırda veteriner muayenesi; bitkisel kökenli gıdalar için bitki sağlığı denetimi; karma gıdalar için ise sınırda veterinerlik muayenesi ve bitki sağlığı denetimi yapılmaktadır.

Buna ilaveten, Sağlık Bakanlığının ise sağlık denetimi (sanitary inspection) kapsamında; yeni gıdalar (daha önce insan tüketiminde kullanılmayan gıda veya gıda bileşenleri), diyet ürünleri, bebek gıdaları, katkı maddeleri, insan tüketimine yönelik tuz, enzim, hayvansal olmayan gıda müstahzarları ve içme suyu da dahil olmak üzere birçok gıdayı denetleme yetkisi bulunmaktadır. Sağlık Bakanlığı ayrıca, ilaçlar ve sağlık malzemeleri ile oyuncakların ürün güvenliği denetimlerinden de sorumlu Bakanlıktır. Bu iki denetim, ithalat aşamasında yapılmakla birlikte ürün piyasada iken de ek denetimler yapılabilmektedir.

Bununla birlikte, ürün güvenliği denetimleri alanında karşılaşılan en önemli sorun ise gıda ve tarım ürünleri denetimlerinde yukarıda bahsi geçen iki kurum arasındaki yetki karmaşasıdır. Her iki Bakanlığın da ithalat aşamasında aynı firmalara aynı kapsamlı denetimlerde buldukları durumlarla karşılaşılmaktadır.

Sırbistan'da piyasa gözetiminden sorumlu kurum ise İç ve Dış Ticaret Bakanlığıdır. Tarım ve gıda ürünleri dışında kalan ürünlerin denetimi anılan Bakanlık tarafından yapılmakta olup tarım ve gıda dışında kalan ürünlerin denetimleri ise ürün piyasada iken yapılmaktadır. Öte yandan, herhangi bir ürünün, ürün güvenliği denetiminden sorumlu olan Bakanlığın, Sırbistan Maliye Bakanlığı Gümrük İdaresine başvurarak, bu ürünün sınırda denetiminin yapılmasını istediği durumlarda ithalat aşamasında da denetim yapılabilmektedir.

Veteriner sağlık kontrolü veya bitki sağlığı denetiminin yapılabildiği sınır kapıları, denetim faaliyetlerini yürüten birimlerin iletişim bilgileri, Sırbistan Gümrük İdaresi tarafından duyurulmuş olup, aşağıda yer almaktadır:

- Sağlık muayenesi için:
odeljenje.gsi@zdravlje.gov.rs; aleksandra.zurovac@zdravlje.gov.rs
- Bitki sağlığı denetimi için:
+381-11-2420-462 (çalışma saatleri ve diğer iletişim bilgileri;

<https://uzb.minpolj.gov.rs/organizaciona-struktura/odeljenje-granicne-fitosanitarne/granicni-prelazi/>

- **Veterinerlik muayenesi için:**
+381-11-2602-774 (çalışma saatleri ve diğer iletişim bilgileri):
(<https://www.vet.minpolj.gov.rs/en/contact/#1632484227951-2d95ff8b-d38a>)

Zorunlu Belgelendirme Talep Edilen Ürünler	Talep Edilen Belgenin Mahiyeti	Belgeleri Veren/Düzenleyen Kurum ve Kuruluş
Bazı sanayi ürünleri (tekstil ürünleri, maske vb.)	Kalite kontrolü Sihhi kontrol	İlaç ve Tıbbi Cihaz Ajansı; https://www.alims.gov.rs/ Sağlık Bakanlığı Sağlık Denetimi Birimi; https://www.zdravlje.gov.rs/tekst/341788/sanita-rna-inspekcija.php
Tarım ürünleri	Kalite ve sağlık kontrolü	Tarım, Ormancılık ve Su Yönetimi Bakanlığı Gıda Etiketleme, Tarım ve Gıda Ürünleri ve Organik Üretim İçin Kalite Şemaları ve Organik Üretim Departmanı; http://www.minpolj.gov.rs/ministars-tvo/sektori/sektor-za-poljoprivrednu-politiku/grupa-za-kvalitet-deklarisanje-i-oznacavanje-hrane/?script=lat
Ozon tabakasına zarar veren bazı maddeler (Sivil amaçlı kullanılan patlayıcılar ve piroteknik malzemeler, koruyucu güvenlik ürünleri, kamu güvenliğini tehlikeye atan bazı ürünler, güvenlik kâğıtları, fauna türlerinin korunan canlı örnekleri)	-	İçişleri Bakanlığı; http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/ Çevre Koruma Bakanlığı; https://www.ekologija.gov.rs/dozvole-obrasci/zastita-vazduha-i-ozonskoq-omotaca
İlaçlar, diyet takviyeleri, tıbbi cihazlar, kozmetikler, elektronik sigara	Sağlık denetimi	Sağlık Bakanlığı; https://www.zdravlje.gov.rs/ İlaç ve Tıbbi Cihaz Ajansı; https://www.alims.gov.rs/
Bazı inşaat malzemeleri	Kontrollü maddeler içeren veya bunlara dayanan ekipman denetimi	Çevre Koruma Bakanlığı; https://www.ekologija.gov.rs/node/24114
Canlı hayvan ve hayvansal ürünler	Hayvan sağlığı denetimi	Tarım, Ormancılık ve Su Yönetimi Bakanlığı Veterinerlik Müdürlüğü; https://www.vet.minpolj.gov.rs/uputstva-i-zahtevi-za-izdavanje-resenja/
Taze meyve ve sebzeler	Bitki sağlığı denetimi	Tarım, Ormancılık ve Su Yönetimi Bakanlığı Bitki Koruma Müdürlüğü; https://uzb.minpolj.gov.rs/
Silah	Güvenlik denetimi	İç ve Dış Ticaret Bakanlığı; https://must.gov.rs/
Tehlikeli kimyasal maddeler	Tehlikeli kimyasalların alım satım faaliyetini yürütmek için lisans	Çevre Koruma Bakanlığı; https://www.ekologija.gov.rs/
Atıklar	İthalat, ihracat veya transit geçiş izni	Çevre Koruma Bakanlığı; https://www.ekologija.gov.rs/
Koruma altındaki bitki ve hayvan yabancı türler, bunların parça ve türevleri	-	Çevre Koruma Bakanlığı; https://www.ekologija.gov.rs/
Kültür, sanat ve tarih için özel öneme sahip kültürel mallar	-	Kültür Bakanlığı; https://www.kultura.gov.rs/

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Sırbistan, AB ile uyumlu bir ürün etiketleme ve işaretleme sistemine sahip olmasına rağmen, AB üyesi olmadığı için bazı farklılıklar mevcuttur. Ürün ihracatı yapacak firmaların, Sırbistan pazarına göndermeden önce tüm gerekli etiketleme ve uygunluk şartlarını teyit etmeleri önem taşımaktadır.

Genel olarak, ürünün adı, üretici veya ithalatçının tam adresi, menşe ülke, net miktar veya ağırlık/hacim bilgisi, içerikler, depolama ve kullanım koşulları ile tüketici uyarıları, tüm ürünler için zorunlu olarak sağlanmalıdır. Daha teknik veya karmaşık ürünlerde ayrıca kullanım talimatı, üretici özellikleri, yetkili bakım ofislerinin listesi ve garanti bilgileri gibi ek bilgiler de etiketlerde yer almalıdır. Tüm bilgiler Sırpça olmalı ve gümrük işlemleri öncesinde her ürünle birlikte eklenmelidir.

Sırbistan, AB'ye özgü CE işareti zorunluluğu bulunmamasına rağmen, bazı sanayi ürünleri için ulusal teknik düzenlemelere uygun üretim ve Sırbistan Uygunluk İşareti (<https://tehnis.privreda.gov.rs/en/Technical-Regulations/SerbianMarkOfConformity.html>) taşıma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu işaret, ilgili ürünün Sırbistan teknik düzenlemelerine uygun olduğunu gösterir ve üç adet "A" harfi ile sembolize edilir. CE işareti ile Sırbistan Uygunluk İşareti bir arada bulunabilir ve birbirlerini dışlamaz; böylece hem AB hem de Sırbistan standartlarına uygunluk gösterilebilir. Uygunluk işareti gerekliliği, ürünün teknik düzenlemelerde öngörülüp öngörülmediğine bağlı olarak değişmekte ve firmaların Sırbistan Ticaret ve Sanayi Odası'nın uygunluk değerlendirme anketini (<https://aplikacije.pks.rs/Aplikacije/CEznak.aspx>) kullanarak gerekli işareti teyit etmeleri önerilmektedir.

Tarım ve gıda ürünlerinde ise özel etiketleme yönetmelikleri geçerlidir. Sırbistan'da paketli veya toplu gıda ürünleri, "Rulebook on Declaration, Labeling and Marketing of Food" düzenlemeleri kapsamında etiketlenmelidir. Etiketlerde son kullanma tarihi, katkı maddeleri ve içerikleri, eklenen vitamin, mineral ve diğer zenginleştiricilerin türü ve miktarı ile besin değeri bilgileri bulunmalıdır.

Kimyasal ürünler ve belirli diğer ürünler için ise GHS (Globally Harmonized System) sistemine uygun etiketleme ve sınıflandırma zorunludur. 2023 ve 2024 yıllarında yayımlanan düzenlemeler, kimyasal ürünlerin sınıflandırılması, paketlenmesi, etiketlenmesi ve reklamı konusunda ayrıntılı şartlar getirmektedir. Bu düzenlemeler 2025 itibarıyla uygulanmaya başlamış olup firmaların kimyasal ürünleri piyasaya sürmeden önce bu şartlara uygun şekilde etiketlemeleri zorunlu hale getirilmiştir.

Sırbistan'a yapılan tüm ihracatlarda, teknik ve hukuki açıdan, ürünlerin yerel mevzuata tam uyumlu olması hem gümrük işlemlerinin sorunsuz tamamlanması hem de pazarın güvenliği açısından kritik öneme sahiptir. Gıda ve sanayi ürünlerinde yapılan etiketleme, hem tüketici bilgilendirmesi hem de ürün güvenliği açısından titizlikle uygulanmaktadır. Firmaların Sırbistan'a ihracat öncesinde gerekli kontrolleri yapmaları, resmi web kaynakları ve ilgili Ticaret ve Sanayi Odası anketlerinden faydalanmaları tavsiye edilmektedir.

Teknik Engeller

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirmesi işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sınai, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır.

Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır. Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinden katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur (<https://teknikenel.ticaret.gov.tr/>). Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarete teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarete teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ülke ve ürün gruplarına ilişkin taslak düzenlemeler e-posta ile günlük olarak gönderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ülke düzenlemelerini taslak aşamasında öğrenip yorum yapabilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ücretsizdir.

Sırbistan henüz Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi olmamakla birlikte, Sırbistan Ekonomi Bakanlığı nezdinde bir "DTÖ Ticarete Teknik Engeller Bildirim Noktası" hayata geçirilmiş olup, (tbinfo@privreda.gov.rs) adresinden bu birim ile iletişime geçilebilmektedir. Öte yandan, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu tarafından Sırbistan'da uluslararası ticarete uygulanan mevzuat ve usul açısından engeller ve tavsiyelere ilişkin bir çalışma yapılmış olup, sözkonusu çalışmaya (https://unece.org/sites/default/files/2021-06/ECE-TRADE-460_0.pdf) linkinden ulaşılabilir. Sözkonusu çalışma sonuçlarına göre Sırbistan'da mevzuat ve usul açısından en önemli engeller aşağıda sıralanmıştır:

- Uygulanabilir kurallar ve prosedürler konusunda netlik eksikliği,
- Karmaşık belge gereksinimleri,
- Ağır işleyen denetim/inceleme prosedürleri,
- Bölgesel işbirliğindeki eksiklikler,
- Ulusal kalite altyapısı sistemindeki kapasite eksiklikleri.

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Sırbistan'da fikri mülkiyet haklarının korunmasına dair mevcut düzenlemeler ilk olarak 2009 yılında yürürlüğe girmiştir ve zamanla uluslararası sözleşmeler ile AB standartlarına uyumlu hale getirilebilmesini teminen revize edilmiştir. Bahsi geçen düzenlemeler; edebi, bilimsel ve sanatsal eserleri, ticari faaliyetlerde kullanılan isimler ve logolar, bilgisayar programları, icatlar vb. alanlarda yasal hakları düzenler.

Fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik yasalar şunlardır:

- Telif ve Benzeri Haklar Kanunu
- Entegre Devre Topografyalarının Korunması Hakkında Kanun
- Patent Kanunu
- Ticari Markalar Kanunu
- Endüstriyel Tasarımın Korunması Hakkında Kanun
- Coğrafi İşaretler Kanunu
- Fikri Mülkiyet Haklarının Etkin Korunması için Özel Güçler Kanunu

Sırbistan tarafından fikri mülkiyet haklarının korumasına ilişkin onaylanan en önemli uluslararası düzenlemeler Bern Sözleşmesi, Paris Sözleşmesi, Avrupa Patent Sözleşmesi, Madrid ve Nice Düzenlemeleridir. Ayrıca TRIPS (DTÖ kapsamında), WIPO anlaşmaları ile Patent İşbirliği Antlaşması'na (PCT) da taraftır. Sırbistan'da bu alanda yetkili idare ise Sırbistan Fikri Mülkiyet Ofisi olup söz konusu Kurumun web sitesinde (<http://www.zis.gov.rs/home.59.html>) başvuru usulleri, kapsam dışı konular vb. hakkında bilgi yer almaktadır.

Sırbistan'da patent sahibinin talebi üzerine, tarifede belirlenen ücretin ödenmesi kaydıyla Sırbistan Fikri Mülkiyet Ofisi tarafından patent korunabilmekte olup patent tescil koruma süresi 20 yıldır. Bu süre marka tescili için 10 yıl, endüstriyel tasarımlar için 25 yıldır. Fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik mevzuat hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmayan başvuru sahiplerinin patent ajansları veya lisanslı patent avukatlarından yardım alması tavsiye edilmektedir.

Dağıtım Kanalları

Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında Sırbistan'daki perakende sektörünün halen parçalı bir yapıya sahip olduğu ve gelişimini sürdürmekte olduğu görülmektedir. Nüfusun önemli bir kısmının yaşadığı Belgrad, Novi Sad ve Niş ile diğer şehirler arasında gelişmişlik ve gelir düzeyi bakımından belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Diğer şehirlerden farklı olarak Belgrad, lüks alışveriş merkezleri ile daha geniş ölçekli hiper ve süpermarket formatlarının yoğunlaştığı bir merkez konumundadır.

Perakende sektöründe büyük ölçekli market zincirleri, özellikle yabancı sermayenin etkisiyle yaygınlaşmıştır. Sektörde Delhaize Group (Maxi, Mega Maxi, Tempo ve Shop&Go markaları) ve Mercator Group (Idea, Roda, Mercator vb.) en büyük oyuncular arasında yer almaya devam

etmektedir. Bunun yanı sıra Lidl ve Metro AG gibi uluslararası zincirler de güçlü konumlarını korumaktadır. Yabancı perakende zincirlerinin sektördeki payı yüksek olmakla birlikte, bu oranın kesin olarak ölçülmesi güç olup yaklaşık olarak baskın konumlarını sürdürdükleri değerlendirilmektedir.

Son yıllarda Rus kökenli Torgservis bünyesindeki Mere ve Svetofor markalarının pazara giriş yaptığı görülmüş olmakla birlikte, 2022 sonrası dönemde büyüme hızlarının yavaşladığı ve operasyonel faaliyetlerinin sınırlı kaldığı gözlemlenmektedir.

Diğer taraftan, yerel perakende zincirleri olan DIS, Aman, Univerexport, Gomex ve Aroma gibi markalar sektörde önemli bir yer tutmaya devam etmekte olup, toplam pazar içerisindeki paylarının yaklaşık %15–25 bandında olduğu değerlendirilmektedir.

Sırbistan’da son yıllarda süpermarket ve hipermarketlerin perakende sektörü içerisindeki payı artarken, küçük ölçekli geleneksel marketlerin payı görece azalmıştır. Bununla birlikte, geleneksel perakende satış noktaları ve toptan dağıtım ağları halen önemini korumaktadır. Gıda perakendesi özelinde ülke genelinde yaklaşık 20.000–30.000 satış noktası bulunduğu tahmin edilmektedir.

Gıda dışı perakende dağıtım ağı açısından değerlendirildiğinde, Sırbistan’da alışveriş merkezi yatırımlarının son yıllarda artış gösterdiği, özellikle büyük şehirlerde modern AVM sayısının yükseldiği görülmektedir. Belgrad’ın önde gelen alışveriş merkezleri arasında Ušće Shopping Center, Delta City, Galerija Belgrade, Beo Shopping Center, Ada Mall ve BIG Fashion yer almaktadır. Bunun yanı sıra Knez Mihailova Street, Terazije Square, Kralja Milana Street ve Bulevar kralja Aleksandra gibi bölgeler sokak mağazacılığının yoğun olduğu alanlardır.

Diğer şehirlerde ise Novi Sad’da Promenada ve BIG, Niş’te Forum ve Delta Planet gibi alışveriş merkezleri öne çıkmaktadır.

Sırbistan’da pazara giriş süresini kısaltmanın ve pazar payını artırmanın en etkili yollarından biri, büyük toptancılar veya gelişmiş dağıtım ağına sahip firmalarla iş birliği yapmaktır. Bunun yanı sıra Sırp firmalarının yabancı şirketlerle ortaklık (joint venture) kurmaya genel olarak olumlu yaklaştığı görülmektedir. Bu kapsamda, yabancı ortağın finansman, ekipman ve ürün tedarikini sağladığı; yerel ortağın ise işgücü, depo, yerel bilgi ve dağıtım ağını sunduğu iş modelleri yaygın olarak uygulanmaktadır. Ancak, potansiyel iş ortaklarının dikkatle seçilmesi, sektörel analizlerin yapılması ve sözleşmelerin profesyonel hukuki destekle hazırlanması, ileride doğabilecek ticari uyumsuzlukların önlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Diğer taraftan e-ticaret, özellikle COVID-19 sonrası dönemde hızlı bir gelişim göstermiş ve tüketici davranışlarında kalıcı bir yer edinmiştir. 2020 yılında yaklaşık 450 milyon avro seviyesinde olan e-ticaret hacmi, izleyen yıllarda önemli ölçüde artış göstererek 2025–2026 döneminde yaklaşık 1,3–1,5 milyar ABD doları bandına ulaşmıştır. Önümüzdeki yıllarda pazarın yıllık ortalama %8–10 aralığında büyümesi beklenmektedir.

Sırbistan İstatistik Ofisi verilerine göre internet üzerinden en çok satın alınan ürün ve hizmetler arasında giyim ve spor ürünleri, ev eşyaları, elektronik cihazlar, konaklama hizmetleri, kültürel

etkinlik biletleri, kitap ve yayınlar, telekomünikasyon hizmetleri, kozmetik ürünleri ve dijital içerikler yer almaktadır.

Sırbistan’da öne çıkan pazaryerleri arasında Ananas, Shoppster ve ePlaneta yer almakta olup, pazarın rekabet yapısı giderek çeşitlenmekte ve hem yerel hem de uluslararası oyuncuların etkisi artmaktadır. Sırbistan İstatistik Ofisi verilerine göre; internet üzerinden son 12 ayda en çok kıyafet ve spor ürünleri, ev gereçleri (mobilya, oyuncak, vb.), konaklama rezervasyonları, elektronik aletler, kültürel etkinlikler için bilet, kitap-dergi-gazete, telekomünikasyon hizmetleri (geniş bant aboneliği), eczacılık/kozmetik ürünleri, video oyunları, film ve müzik, bilgisayar donanımı ve gıda ürünleri satın alınmıştır.

Tüketici Tercihleri

Ülke genelindeki bölgesel gelişmişlik farklılıkları, Sırbistan’da tüketici tercihleri ve satın alma alışkanlıklarını etkileyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Özellikle Belgrad gibi büyük şehirlerde gelir seviyesinin daha yüksek olması ve şehirleşmenin artmasıyla birlikte tüketici davranışlarında daha modern ve çeşitlenmiş bir yapı gözlemlenmektedir. Buna karşılık daha küçük şehirler ve kırsal bölgelerde fiyat odaklı ve geleneksel tüketim alışkanlıkları daha belirgin şekilde devam etmektedir.

Öte yandan, Sırbistan’daki ortalama ücret seviyesinin Avrupa Birliği ortalamasının altında kalmaya devam etmesi ve asgari ücretin 2026 itibarıyla yaklaşık 551 avro seviyesinde seyretmesi, Sırp işgücünün başta Almanya, Avusturya ve İsviçre olmak üzere Avrupa ülkelerine yönelmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte, ülkede kalan hane halklarında birden fazla kişinin çalışmasının yaygın olduğu ve bu durumun tüketim kararları üzerinde belirleyici rol oynadığı görülmektedir.

Tarihsel olarak Yugoslavya döneminden kalan tüketim alışkanlıklarının etkisi kısmen devam etmekle birlikte, özellikle genç nüfusun artan dijitalleşme ve e-ticaret kullanımı sayesinde tüketim davranışlarında daha hızlı bir dönüşüm yaşandığı gözlemlenmektedir. Bu durum, pazarlama stratejilerinin hem geleneksel hem de dijital kanalları kapsayacak şekilde çeşitlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Sırbistan’da nakit kullanımı halen yaygın olmakla birlikte, son yıllarda kartlı ve dijital ödeme sistemlerinin kullanımında bir artış yaşanmaktadır. Visa ve Mastercard altyapısının yaygınlaşmasına paralel olarak, tüketiciler alışveriş merkezleri, süpermarketler, restoranlar ve hizmet sektöründe banka ve kredi kartlarını daha sık kullanmaktadır. Ayrıca temassız ödeme ve mobil ödeme çözümlerinin de giderek daha fazla benimsendiği gözlemlenmektedir.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Pazara giriş stratejisi sektörden sektöre önemli farklılıklar göstermekle beraber, Sırbistan’a ihracat yapmak isteyen firmaların Sırbistan pazarını yerinde tanımak amacıyla ülkeyi ziyaret ederek saha araştırması yapmaları ve ithalatçılar, distribütörler ile potansiyel müşterilerle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirmeleri büyük önem taşımaktadır. Balkan coğrafyasında iş

ilişkilerinde güven unsurunun ön planda olması nedeniyle, doğrudan temas kurulması ve uzun vadeli ilişki geliştirilmesi ticari başarı açısından belirleyici olmaktadır.

Marka imajının güçlendirilmesi amacıyla görsel ve yazılı basın yanı sıra dijital mecralar ve sosyal medya etkin bir şekilde kullanılmalıdır. Geleneksel medya araçları arasında televizyon ve radyo halen geniş kitlelere ulaşma imkânı sunmakla birlikte, son yıllarda dijital pazarlama kanalları çok daha belirleyici hale gelmiştir. Özellikle Facebook, Instagram ve TikTok gibi platformlar üzerinden yapılan hedefli reklam kampanyaları, tüketiciye doğrudan erişim açısından yüksek etki sağlamaktadır.

Bununla birlikte, Sırbistan'da Türk dizi ve filmlerine olan ilginin devam ettiği gözlemlenmekte olup, uygun içeriklerde gerçekleştirilecek ürün yerleştirme uygulamaları marka bilinirliğini artıracak alternatif bir tanıtım yöntemi olarak değerlendirilebilir. Ancak bu yöntemin etkisi, dijital pazarlama stratejileri ile birlikte kullanıldığında daha yüksek olmaktadır.

Ayrıca açık hava reklamcılığı (billboard vb.) özellikle büyük şehirlerde marka görünürlüğünü artırmak açısından önemini korumaktadır. Bununla birlikte, influencer iş birlikleri, performans pazarlaması ve e-ticaret platformları üzerinden yürütülen kampanyalar, günümüzde pazara giriş ve marka konumlandırma açısından giderek daha kritik araçlar haline gelmiştir.

Kamu İhaleleri

1 Temmuz 2020 itibarıyla yürürlüğe giren Kamu İhale Kanunu ile Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi direktiflerine uygun olarak kamu fonlarının etkin kullanımının, şeffaflığının ve kamu kontrolünün sağlanması amaçlanmıştır. Söz konusu Kanun ile kamu alım süreçlerini belirlemek üzere Kamu Alımları Ofisi kurulmuş ve görevleri tanımlanmıştır. Kanun kapsamında en düşük teklif veya fiyat-kalite oranının en iyi teklif olarak kabul edilmesinin yanı sıra, 26 Ekim 2023 tarihli değişiklik ile kalite veya çevre etki değerlendirmesi en iyi olan teklifin de kabul edilmesi öngörülmüştür.

Kamu ihalelerinin duyurulması ve başvuruların kabul edilmesi için oluşturulan Kamu Alımları Portalı'nın yasal altyapısı da Kanun ile sağlanmıştır. Söz konusu Kanun ve ikincil mevzuata (<https://www.ujn.gov.rs/en/legislation/>) internet sitesinden ulaşılabilmektedir.

Kamu ihale ilanları ise Kamu Alımları Portalından (<https://inportal.ujn.gov.rs/DashboardFrm.aspx>) takip edilebilir. Ayrıca, Kamu İhale Kanunu kapsamında yer almayan ihaleler için ise ihalenin yararlanıcısı ya da finansörü olan ilgili Bakanlığın (Kamu Yatırımları Bakanlığı, Ulaştırma, İnşaat ve Altyapı Bakanlığı, Madencilik ve Enerji Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı vb.) resmi internet sitesinden takip edilmelidir.

Sırbistan'da faaliyet gösteren Bakanlıkların iletişim bilgileri Sırbistan Hükümetinin (<https://www.srbija.gov.rs/tekst/en/34128/serbian-government-directory.php>) internet sayfasında yer almaktadır. Söz konusu Bakanlıkların İngilizce resmi internet siteleri bulunmakla birlikte genel itibarıyla yerel dildeki resmi internet siteleri daha kapsamlı ve güncel bilgi içermektedir. Bu nedenle, Sırpça resmi internet sitelerinin takip edilmesi faydalı olacaktır.

Öte yandan Avrupa Komisyonu Sırbistan’da kamu ihaleleri mevzuatının büyük ölçüde Avrupa Birliği direktifleri ile uyumlu hale getirildiğini, ancak uygulamada eşit muamele, şeffaflık ve ayrımcılık yasağı gibi alanlarda hâlâ uyum eksiklikleri bulunduğunu vurgulamaktadır.

Buna benzer şekilde, Sırbistan Yabancı Yatırımcılar Konseyi tarafından yayımlanan White Book 2025 raporu, kamu ihalelerinde ihale başına ortalama teklif sayısının yaklaşık 2,5 civarında kaldığını, bu ihalelerin yarısından fazlasında sadece tek teklif sahibinin bulunduğunu ve dolayısıyla yeterli rekabetin sağlanamadığını bildirmektedir. Ayrıca rapor, Kanun kapsamında olmayan kamu alımlarının toplam değerinin 667,9 milyar RSD (5,7 milyar avro) seviyesinde olduğuna işaret etmekte ve uluslararası anlaşmalar ile özel düzenlemelerin zaman zaman şeffaflık ve rekabet ilkeleriyle tam uyumlu uygulanmadığını belirtmektedir. Bu çerçevede, idari kapasite ve ihale süreçlerinin izlenmesi gibi alanlarda da geliştirme ihtiyacı devam etmektedir.

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Tarım ve Hayvancılık

Sırbistan'da iklim ve coğrafi koşulların elverişli olması ürün çeşitliliğini arttırmış ve tarımsal üretimin ülke ekonomisinde önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştır. Ülkenin yaklaşık 5,2 milyon hektarlık tarımsal arazisinin yaklaşık %65'i (3,4 milyon hektar) ekilebilir durumdadır. Tarım sektörünün yoğunlaştığı bölge ülkenin kuzeyinde yer alan Vojvodina bölgesidir. Bağcılık, sofralık üzüm ve şaraplık üzüm üretimi ise tüm ülkeye yayılmıştır. Ahududu üretimi ise Arilje bölgesinde yoğunlaşmaktadır.

Sırbistan'da önemli ölçüde mısır, buğday, şeker pancarı, ayçiçeği, patates, arpa, soya, biber ve lahana üretimi ile erik, elma, üzüm, böğürtlen, yaban mersini, ahududu gibi kırmızı orman meyveleri yetiştiriciliği yapılmaktadır. Yıllık 73.571 ton ahududu üretimiyle Sırbistan, dünyanın ve Avrupa'nın en büyük ahududu üreticileri arasında yer almaktadır.

Bununla beraber hayvancılık sektörüne bakıldığında ise, ülkede 2024 yılı sonunda toplam 699 bin büyükbaş, 2,3 milyon domuz, 1,88 milyon küçükbaş ve 14,8 milyon kümes hayvanı bulunmaktadır. Hayvancılık sektörünün de gelişmiş olması nedeniyle, ülkede önemli ölçüde et ve süt ürünleri (yılda yaklaşık 76 bin ton dana eti, 291 bin ton domuz eti, 31 bin ton koyun eti, 141 bin ton kümes hayvanı eti ve 1,4 milyar litre süt) üretimi de gerçekleştirilmektedir.

Tarım ve gıda işleme, Sırbistan'ın dış ticaret fazlası verdiği ve ülke ekonomisine katkı sağlayan önemli bir sektördür. Sırbistan'ın milli gelirinin %10'unu oluşturan mahsul üretimi ve gıda endüstrisinde 19.000'den fazla gıda işletmesi (şahıs şirketleri dahil) faaliyet göstermekte olup bunların yaklaşık %90'u mikro, küçük ve orta ölçekli girişimlerdir. Ayrıca, söz konusu sektör yaklaşık 120.000 kişiye istihdam sağlamaktadır. Tarım ve gıda ürünleri ihracatı 2024 yılında yaklaşık 5,1 milyar avro olarak gerçekleşmiş olup Sırbistan'ın ihracatının %17,5'ini oluşturmaktadır.

Tarım ve gıda endüstrisinde Sırbistan'ın en büyük ticaret ortağı AB'dir. Tarım ve gıda ürünleri ihracatının yaklaşık %52'si, ithalatının da %76'sı AB ülkeleri ile yapılmaktadır. Bu sektördeki ikinci ticaret partneri ise CEFTA ülkeleri olup ihracatın %34'ü, ithalatın ise %8'i bu ülkelere yapılmaktadır. AB ve CEFTA ülkeleri ile ciddi düzeydeki dış ticaret, bu ülkeler ile belirli gıda ürünleri hariç gümrük vergilerinin kaldırılmış olmasından ve Sırbistan gıda ve perakende sektöründeki AB menşeli yatırımcı sayısının yoğunluğundan kaynaklanmaktadır.

Sırbistan'da tarım sektörü, verimlilik ve üretim artışı bakımından potansiyel arz etmektedir. Sırbistan, tarımsal bakımdan olağanüstü doğal kaynaklara ve eski Yugoslavya zamanına dayanan köklü bir geleneksel üretim geçmişine sahip olmasına rağmen, sektör hala modern teknolojiden yoksundur. Tarımsal üretimin modernize edilmesi durumunda oldukça önemli bir potansiyel oluşturacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda özellikle gıda işleme endüstrisi (hayvan yetiştiriciliği-et ve süt ürünleri entegre tesisi, meyve-sebze işleme, maden suyu ve meyve suyu vb.) önemli bir potansiyel teşkil etmekte olup Sırbistan Hükümeti tarafından yabancı yatırımcı çekilmesi amacıyla söz konusu sektöre yatırım teşvik paketi sunulmaktadır. Nitekim gıda endüstrisinde hem bölgesel hem de uluslararası alanda bilinirliği olan markaların

yatırımları (gıda işleme sektöründe PepsiCo ve Nestle; içecek endüstrisinde Coca-Cola, Heineken ve Carlsberg, Rauch) bulunmaktadır.

Bununla birlikte, Sırbistan'ın AB ile imzalamış olduğu İstikrar ve Ortaklık Anlaşması ile Türkiye, Rusya, EFTA ülkeleri, CEFTA ülkeleri, Belarus, Kazakistan, Çin, Mısır ve B.A.E. ile imzalanmış olan Serbest Ticaret Anlaşmaları, söz konusu sektörün ihracat potansiyelini arttırmaktadır.

Tarım endüstrisinin gelişmesi için Sırbistan hükümeti çeşitli yardım ve teşvik paketleri hazırlamaktadır. Bunlardan en önemlileri AB'nin ortak tarım politikasına uyum sağlamak amacıyla sunulan IPA fonları, Dünya Bankası tarafından sunulan hibe ve krediler, Tarım, Ormancılık ve Su Yönetimi Bakanlığı ile Vojvodina özerk bölgesi tarafından sunulan teşviklerdir. Sırbistan çiftçileri yeni makine ve ekipman alımı, tesislerin inşası, yenilenmesi veya genişletilmesi konularında desteklemekte olup bu kapsamdaki öncelikli sektörler et, süt, meyve, sebze, yumurta, üzüm ve diğer tarım ürünleridir.

Bu kapsamda, tarım endüstrisinin ülke ekonomisindeki önemli yeri dikkate alındığında tarım makinası, sulama ekipmanı, soğuk hava deposu, dondurma ekipmanı, işleme ve paketleme ekipmanı gibi araç ve gereçler açısından ülkemiz ihracatçılarına önemli fırsatlar sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Sanayi

1990'lı yılların başından itibaren bölgede yaşanan savaşlar, uluslararası yaptırımlar ve ekonomik kargaşa nedeniyle Sırbistan sanayisi ağır zarara uğramış, birçok üretim tesisi kapasite düşüklüğüne ve verimlilik kaybına maruz kalmıştır. 2000'li yılların ortalarından itibaren uygulanan yapısal reformlar, özelleştirme süreci ve AB ile entegrasyonu güçlendirmeye yönelik ekonomik programlar, sanayinin yeniden yapılanmasını ve toparlanmasını sağlamıştır. AB'ye 2009 yılında yapılan tam üyelik başvurusuyla birlikte ekonomik ve hukuki uyum programları hız kazanmış, sanayide yabancı yatırım çekme politikaları etkin hale getirilmiştir. Diğer taraftan 2009 yılında Çin Halk Cumhuriyeti ile imzalanan stratejik işbirliği ve yatırım anlaşmaları çerçevesinde, Çinli şirketlerin Sırbistan'daki yatırımları artmış, özellikle altyapı, lojistik ve imalat projelerinde yeni ortaklıklar kurulmuştur.

Sırbistan'da küresel Covid-19 pandemisi sürecinde üretim ve tedarik zincirlerinde kesintiler yaşansa da, pandemi etkilerinin azalmasıyla imalat sanayi hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir. Buna ilave olarak Rusya-Ukrayna savaşı sonrası küresel belirsizlikler ve artan enerji maliyetleri Sırbistan ekonomisini etkilemiş, bununla birlikte ülke ekonomisi esnekliği ve dış ticaret ilişkileri sayesinde büyümesini sürdürmüştür. 2021–2025 döneminde Sırbistan ekonomisi ortalama olumlu bir büyüme trendi göstermiş olup 2025'te ise %2 oranında büyümüştür. Bununla birlikte Sırbistan'ın tek petrol rafineri olan NIS'e yönelik ABD yaptırımları ile devam eden savaşların etkisiyle artan enerji fiyatları ve Sırbistan'ın en önemli ihracat pazarı olan AB ekonomisindeki yavaşlama nedeniyle, 2026 yılı için büyüme tahminini IMF %3 olarak, Dünya Bankası ise %2,6 olarak açıklamıştır.

Sırbistan'ın 2024 yılı gayri safi katma değerinin %12,7'sini imalat sanayi oluşturmakta olup Sırbistan Hükümeti, imalat sektörünün geliştirilmesi için Sırbistan ekonomisini ileri seviyeye

taşıyacak katma değerli imalata yönelik yatırımları teşvik etmekte ve yenilikçi Ar-Ge çalışmalarını desteklemek üzere hibeler ve kapsamlı destek enstrümanları sağlamaktadır. Ayrıca Sırbistan, büyük ana sanayi üreticileri AB’de bulunan birçok sektör için, yan sanayi veya orijinal parça üretimi yapan yatırımları da çekmektedir. Sırbistan ekonomisinin en güçlü imalat sektörleri; otomotiv ve yan sanayi, metal ve makine, kimya ve plastik, elektrik-elektronik, savunma, mobilya ve ahşap ürünleri, gıda işleme ve ilaç sanayiidir.

Otomotiv:

Doğrudan yabancı yatırımların %17’sini oluşturan ve 100.000’den fazla kişiye istihdam sağlayan otomotiv sektörü; hem araç üretimi hem de tedarik sanayi özel bir konuma sahiptir. Kragujevac’ta Stellantis (eski Fiat) fabrikası, ülkenin tek otomobil üretim tesisi olup otomotiv üretim zincirinin çekirdeğini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, üretim faaliyetleri yalnızca nihai araç imalatıyla sınırlı kalmayıp, çok sayıda yan sanayi şirketi aracılığıyla tüm Avrupalı ve bazı Asyalı otomotiv üreticilerine doğrudan tedarik sağlamaktadır.

Sektörde genel olarak gövde ve motor parçaları, hortum, kablo, koltuk, silecek gibi parça ve bileşenler (Leoni, Aena, Novares, BMTS Technology, Le Belier, Yura, Mei Ta, Magneti Marelli, Gruppo, Proma and Sigit), lastikler (Continental, Michelin, Cooper Tires, Toyo Tires, Linglong Tire) ile elektronik aksamlar (Johnson Electric, ZF Friedrichshafen, Bosch, Brose, Grah Automotive) üretilmektedir. Bunun yanı sıra ülkede IMI, Continental, Bosch, ZF Friedrichshafen, Rivian şirketlerinin Ar-Ge merkezleri bulunmaktadır. Bu bağlamda otomotiv sektörü, Sırbistan’ın küresel tedarik zincirine entegre olan en dinamik imalat sektörlerinden biridir.

Sırbistan’ın yüksek teknolojiye yönelik teşvikleriyle birlikte; elektrikli araç bataryası, elektrikli motor, turbo motor, radar ve optik sensör ile konvertör üretimine yönelik yabancı yatırımcıların ilgisi artmıştır.

Metal İşleme ve Makine Sanayii:

Metal işleme ve makine sanayi Sırbistan’ın en eski ve en geleneksel üretim alanlarından biridir. Sektörün kökenleri 19. yüzyıla uzanmakta olup bugün ülkenin imalat sanayi içinde yaklaşık %6 GSYİH katkısına sahip olup ürünlerinin büyük bir bölümü ihracata yöneliktir. Metal üretimi, döküm işleri, metal şekillendirme, presleme ve CNC işleme gibi faaliyetlerin hakim olduğu bu sektörde hem büyük ölçekli işletmeler hem de KOBİ’ler faaliyet göstermektedir.

Sırbistan metal ürünleri ihracatında önemli pazarlar arasında İtalya ve Almanya yer almakta olup üretilen temel ürünler arasında iş makineleri, pompa ve kompresörler gibi makineler de bulunmaktadır.

Gıda İşleme Sanayii:

Tarım sektörünün güçlü olduğu Sırbistan’da gıda işleme sanayi de imalat üretimi içinde kritik bir yer tutmaktadır. Geniş tarım arazileri ve verimli iklim koşulları, taze ürün üretimini ve bu ürünlerin işlenmesini desteklemektedir. Gıda işleme sektöründe meyve, sebze, süt ve et ürünleri gibi gıda maddeleri işlenmekte olup toplamda yaklaşık 70 bin kişinin istihdam edildiği geniş bir üretici ağı bulunmaktadır.

Sırbistan'ın gıda işleme sanayi ürünleri, kalite ve HACCP gibi standartlarla desteklenerek Avrupa başta olmak üzere dış pazarlara ihraç edilmektedir. Bununla birlikte, organik ürün üretimi özellikle büyüyen bir alt segment haline gelmiştir.

Elektronik Sanayii:

Sırbistan'da elektronik sanayi özellikle otomotiv elektroniği üzerinden gelişim göstermektedir. Elektronik üretimi Niş gibi kentlerde başlayan geçmişten bugüne çeşitli otomotiv elektroniği, kablo sistemi, elektrik motoru ve kontrol birimi üretimine kadar uzanan bir üretim hatları ortaya çıkmıştır. Bosch, Continental ve Johnson Electric gibi çok uluslu şirketler otomotiv ve sanayi elektroniği bileşenleri üretmekte ve bu ürünler Avrupa tedarik zincirlerine entegre edilmektedir. Ayrıca, ev aletleri ve elektrikli cihazlar için bileşen üretimi de elektronik sanayi kapsamına giren önemli bir segment oluşturmaktadır.

Metal Sanayii:

Sırbistan metal sanayinin önemli bir ayağı olan hammaddelerde de üretim kapasitesine sahiptir. Ham ve yarı işlenmiş metal ürünler, çelik, bakır gibi metalleri içeren üretimler hem yurtiçi sanayiye hem de ihracata yöneliktir. Metal ürünleri sektörü, makine üretimi ile yakın bağlantılı çalışarak hem endüstriyel makineler hem de otomotiv gibi büyük segmentlerde tedarikçi rolünü güçlendirmektedir.

Hizmetler

Yazılım ve Bilişim Hizmetleri:

Sırbistan'da bilgi ve iletişim teknolojisi (ICT) sektörü, son yıllarda en hızlı büyüyen ve rekabetçi alanlardan biri haline gelmiş, ekonomik büyüme ve inovasyonun temel motorlarından biri olarak öne çıkmıştır. Sektör yaklaşık 115.000 kişiyi istihdam etmekte ve 4.000'den fazla şirketten oluşmaktadır. Bu şirketler yeni girişimlerden orta ölçekli işletmelere ve uluslararası firmalara kadar çeşitlilik göstermektedir. 2025 yılında 4,5 milyar dolara ulaşan ICT hizmeti ihracatıyla sektör, Sırbistan'ın en büyük net ihracat alanı olmuş ve ülke GSYİH'sının yaklaşık %8'ini oluşturmuştur. Ayrıca, sektördeki yüksek maaşlar, genç yeteneklerin yurt dışına gitmesini önleyerek beyin göçüyle mücadelede etkili bir araç olarak kullanılmaktadır.

Sırbistan'da Microsoft, Oracle, Google, SAP, IBM ve diğer global teknoloji şirketleri Ar-Ge ve geliştirme merkezleri kurarak yerel inovasyon ekosistemini güçlendirmiştir. Böylece bilişim sektörü artık sadece maliyet avantajı sağlayan bir outsourcing merkezi olmanın ötesine geçerek fikri mülkiyet üreten, Ar-Ge odaklı ve yüksek katma değerli bir yapıya dönüşmüştür. Yapay zeka, siber güvenlik, dijitalleşme, akıllı şehirler, blok zincir ve oyun geliştirme gibi alanlar sektörde öne çıkan alt sektörler olarak belirginleşmiştir.

Telekomünikasyon altyapısı, sektörün büyümesinde kritik rol oynamaktadır. Mobil ve sabit iletişim pazarları, Telekom Srbija, Yettel ve A1 Srbija tarafından domine edilmekte, 4G kapsama oranı nüfusun yaklaşık %99'una ulaşmıştır. Büyük şehirlerde 5G hizmetleri aktif olup kırsal alanlarda kapsam genişletilmektedir. Sabit hat altyapısında fiber optik yatırımlar hızla artmakta, kullanıcılar dijital platformlarla entegre olmaktadır.

Dijitalleşme, hükümetin öncelikli stratejilerinden biri olarak 2017'den itibaren kamu hizmetlerinin dijitalleştirilmesini hedeflemektedir. Ulusal Açık Veri Portalı ve e-Devlet hizmetleri, vatandaşlara ve işletmelere yaklaşık 1.000 farklı hizmet sunmaktadır. Kragujevac'ta kurulan Devlet Veri Merkezi, süper bilgisayar altyapısı ve Ar-Ge odaklı hizmetleriyle sektöre destek sağlamaktadır.

Bilim ve teknoloji parkları, sektörün yenilikçi altyapısını desteklemekte ve start-up ekosisteminin büyümesini sağlamaktadır. Belgrad, Novi Sad, Niş ve Čačak'taki parklar, genç yeteneklerin yerinde kalmasını teşvik ederek akademi-sanayi işbirliğini güçlendirmekte, girişimcilere altyapı, mentorluk ve yatırım ağı sunmaktadır. ICT Hub, Katapult Accelerator ve ICT Hub Ventures gibi merkezler, özellikle oyun, fintech ve blockchain alanlarında global ölçekte başarılı girişimlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktadır.

Yapay zeka alanında Sırbistan, ulusal strateji ve araştırma enstitüleriyle bölgesel bir merkez olmayı hedeflemekte, AI4SME platformu aracılığıyla KOBİ'lerin yapay zekayı iş süreçlerine entegre etmelerine destek sağlamaktadır. Siber güvenlik sektörü, AB uyum süreci ve kritik altyapıların korunması bağlamında büyüme potansiyeline sahiptir. Akıllı şehir projeleri, ulaşım, enerji ve güvenlik alanlarında inovatif çözümler sunmaktadır.

Sırbistan'ın oyun sektörü Avrupa'da öne çıkan merkezlerden biri hâline gelmiş, 70'ten fazla oyun şirketi ve 1.500 profesyonel sektörde faaliyet göstermektedir. Blok zincir teknolojisi ise sağlık ve şehir planlamasında uygulanmakta, Dijital Varlıklar Kanunu ile kripto varlıklar düzenlenmektedir.

Sektörün hızlı büyümesinde devlet destekli mali teşvikler kritik rol oynamaktadır. IP Box rejimi, Ar-Ge harcamaları ve start-up vergi teşvikleri, şirketleri inovasyon odaklı yatırımlar yapmaya yönlendirmekte, AB hibeleri ve yerel girişimler de ek destek sağlamaktadır. Bu bütünsel yapı sayesinde Sırbistan, Balkanlar'da bilişim ve teknoloji alanında güçlü bir bölgesel merkez konumuna yükselmektedir.

Öte yandan, yukarıda belirtilen hususlara ilişkin detaylı bilgiye Bilişim Sektörü Raporundan (<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/s%C4%B1rbistan/raporlarmusavirlik-raporlari>) ulaşılabilir.

Müteahhitlik:

Altyapı yatırımlarının uzun süredir yetersiz finanse edilmesi Sırbistan'da devam eden bir sorun olmakla birlikte, Hükümet özellikle karayolları, demiryolları, su sistemleri ve enerji altyapısı için son yıllarda hibe, kredi ve çok taraflı finansman kaynaklarını etkin şekilde kullanarak altyapı ve üstyapı projelerine odaklanmıştır. Bu durum, müteahhitlik ve teknik müşavirlik sektörlerini ekonomik büyümenin önemli itici güçlerinden biri haline getirmiştir. Sırbistan İstatistik Ofisi verilerine göre 2024 yılında müteahhitlik işlerinin toplam değeri 795,6 milyar RSD (yaklaşık 6,1 milyar avro) olup sektörde yaratılan katma değerın GSYİH içindeki payı ise %5,5'tir.

Sırbistan, Doğu Avrupa'daki stratejik konumu nedeniyle Batı Balkanlar'ın en önemli ulaşım üssü olarak kabul edilmektedir. Sırbistan, üç önemli Avrupa koridorunun kesişme noktasında yer almakta olup, bunlar Koridor 7 (Tuna nehri – Batı ve Orta Avrupa ülkelerini Güneydoğu ve Doğu Avrupa ülkeleriyle bağlayan su yolu), Koridor 10 (uluslararası otoban ve demiryolu-

otoban Niş yakınlarında iki kola ayrılmakta olup bir kolu Selanik'e, diğer kolu ise Sofya üzerinden İstanbul'a uzanır.) ve Koridor 11 (feribot ve karayolu – İtalya'nın Bari limanını Karadağ'ın Bar limanına ve akabinde Sırbistan üzerinden Romanya'nın Timisoara şehrine bağlayacaktır, halihazırda proje devam etmektedir). Söz konusu Koridorlar, hem doğu ile batı arasındaki ulaşım ağının hızlı ve kolay bir şekilde sağlanması hem de bölgesel kalkınma açısından önemli projelerdir.

Sırbistan Hükümetince açıklanan "Geleceğe Atılım - Sırbistan EXPO 2027 Programı" kapsamında 17,8 milyar avro bedelindeki bütçenin belirli bir bölümü altyapı ve üstyapı projeleri için tahsis edilecektir. Diğer taraftan, Avrupa Birliği tarafından, Batı Balkanlar Büyüme Planı kapsamında Sırbistan'a 1,59 milyar avro (1,13 milyar avro kredi ve 455 milyon avro hibe) mali yardım sağlanacak olup toplam mali yardımın %53,3'ü olan 847,6 milyon avronun Batı Balkanlar Yatırım Forumu (WBIF) kapsamındaki müteahhitlik projelerine aktarılması konusunda mutabakat sağlanmıştır.

Bununla birlikte, Sırbistan Hükümetince açıklanan "2030 Ulusal Gelişim Stratejisi"nde ülkenin geliştirme programı kapsamında, 2026'ya kadar yaklaşık 17 milyar avro değerinde planlanan kalkınma yatırımlarına ilaveten 2030–2035 döneminde bunun üzerine 31 milyar avro daha eklenerek toplam 48 milyar avroyu aşan bir ekonomik kalkınma ve altyapı hedefi belirlenmiştir. Söz konusu Plan, altyapı yatırımları kapsamında; karayolları ve demiryolları gibi ulaşım ağlarının modernizasyonu, su ve kanalizasyon sistemlerinin iyileştirilmesi, yenilenebilir enerji ve toplu taşıma projelerini içermektedir.

İnşaat Sektörü:

Sırbistan'da inşaat sektörü; bina inşaatı (konutlar, oteller, ofisler, lojistik merkezler vb.), altyapı ve sanayi tesisleri olmak üzere üç segment üzerinden ilerlemektedir.

Covid-19 pandemisi, başlangıçta talepte azalma, tedarik zinciri kesintileri ve işgücü sorunlarına yol açmış olsa da 2021 itibarıyla sektör toparlanma sürecine girmiştir. 2022–2023 döneminde Rusya-Ukrayna savaşının tetiklediği belirsizlikler ve yüksek enflasyon da bazı uzun vadeli projeleri etkilemişse de 2024 yılı verilerinde müteahhitlik projelerinin değeri bir önceki yıla göre %10'un üzerinde artış göstermeye devam etmiştir. Devlet ihaleleri ve altyapı projelerinin açılması bu ivmenin korunmasına katkı sağlamıştır.

Konut inşaatı, özellikle Belgrad, Novi Sad, Niş ve Kragujevac gibi büyük şehirlerde önemli bir potansiyele sahiptir. Savaş sonrası göç, artan nüfus ve düşük faizli banka kredileri konut talebini artırmış, Sovyet döneminden kalma toplu konut stokunun modernizasyonu ve yeni projeler, büyük rezidans ve "akıllı bina" projeleri sektörde dikkat çeken alanlar hâline gelmiştir. Belgrad'da inşaat sektörü açısından simgesel projelerden biri olan Belgrade Waterfront, bir yandan kentsel dönüşüm sağlamakta, diğer yandan uluslararası yatırımcıların yerel inşaat pazarına olan ilgisini artırmaktadır. Turizm destinasyonlarındaki yatırımlar da (Örn. Kopaonik, Zlatibor) homojen bir büyüme ortaya konulmasına katkı sunmaktadır.

Sırbistan'ın Avrupa ile Asya arasında bir geçiş ülkesi olması ve göreceli olarak düşük arazi ve işgücü maliyetleri, imalat sektörleri, lojistik ve dağıtım merkezlerinin ülkeye yönelmesini sağlamaktadır. Bu da üretim tesisleri ve depolama alanlarına yönelik endüstri inşaatı ve lojistik altyapı çalışmalarını güçlendirmektedir.

Mevcut ve planlanan karayolu projeleri arasında Preljina–Požega, Ruma–Šabac–Loznica, Kuzmin–Sremska Rača, Pojate–Preljina (Morava Koridoru) ve Niš–Merdare gibi hatlar öne çıkmaktadır. Demiryolu modernizasyonu kapsamında Novi Sad–Subotica hattı gibi projeler sürmekte, ayrıca Belgrad–Niš demiryolu, Železnik–Karaburma hattı ve Romanya’ya uzanan yeni ana ulaşım koridorları projelendirme aşamasındadır. Su altyapısı projeleri de kanalizasyon, liman renovasyonu ve taşımacılık geliştirme hedefleriyle yürütülmektedir.

Sırbistan Hükümeti son zamanlarda demiryolu ve raylı sistemlerin modernizasyonunu stratejik öncelik olarak belirlemiştir. Bu öncelik yalnızca taşıma kapasitesi artışı ile sınırlı olmayıp aynı zamanda teknoloji ve sinyalizasyon sistemlerinin iyileştirilmesi, intermodal bağlantıların güçlendirilmesi gibi modern altyapı parametreleri de yatırımlar arasında yer almaktadır. Su ve atık yönetimi, yenilenebilir enerji altyapısı gibi diğer öncelikli alanlar ise Avrupa Birliği, Dünya Bankası ve çok taraflı finansman kuruluşlarının desteğiyle yürütülen geniş kapsamlı projeler arasında yer almaktadır.

Sağlık Sektörü:

Sırbistan’da sağlık sektörü iyileştirilmeye ve geliştirilmeye ihtiyaç duyulan bir sektördür. Ülkede ağırlıklı olarak devlet hastaneleri hizmet vermekle birlikte özel hastaneler de faaliyet göstermektedir. Sırbistan’da enstitüler dahil toplamda 333 sağlık merkezi bulunmakta olup bunlardan 159’u birinci basamak sağlık hizmeti, 40’ı genel hastane, 33’ü özel hastane ve 4’ü klinik merkezdir. Bunun yanı sıra başlıca özel hastaneler ise Medi Group, Acıbadem Bel Medic, Euromedik Medical Centar’dır.

Son dönemde Sırbistan Hükümeti sağlık sisteminin geliştirilmesi ve modernize edilmesini teşvik etmeye başlamıştır. Sırbistan’da tıbbi ekipman ve ilaç ürünleri için en büyük müşteri Ulusal Sağlık Sigortası Fonu’dur. Bölgedeki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Sırbistan, GSYİH’nın yaklaşık %10’u oranında nispeten yüksek bir sağlık harcaması oranına sahiptir. Bu kapsamda özellikle Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların finansman desteği ile sağlık sistemi gözden geçirilmekte olup bu süreçte medikal cihazlar da yenilenmektedir. Sırbistan’da medikal ekipman ve cihazların üretimi, ağırlıklı olarak bandaj ve enjektör gibi düşük teknoloji ürünlerin üretimi ile sınırlı olup ülkede kullanılan tıbbi ekipmanların yaklaşık %88’i ABD ve AB ülkelerinden ithal edilmektedir. Son dönemde Çinli firmaların pazar payı ise artış göstermektedir.

Sırbistan’da önümüzdeki dönemde sağlık yatırımlarının artması beklenmekte olup bu durumun tıbbi ekipman ihtiyacını da arttıracığı düşünülmektedir. En çok görülen hastalıklar ise kardiyovasküler hastalıklar, kanser, kronik akciğer hastalığı, endokrinoloji ve metabolizma hastalıklarıdır. Bu kapsamda önümüzdeki dönemde talep artışı beklenen ürünler; teşhis ekipmanları (CT, MR, ultrason vb.) ve kitleri, X-Ray cihazları, laboratuvar ve test ekipmanları, anestezi ve yoğun bakım ekipmanları, kardiyovasküler ve onkoloji tedavileri ve ilgili cihazlar, nükleer tıp ekipmanları, hasta izleme sistemleri, ortopedi ekipmanlarıdır.

Sırbistan medikal ekipman sektöründe pazara girişte en önemli unsur marka bilinirliği olup bunu uygun maliyet takip etmektedir. Genel olarak yüksek kaliteli ürünler konusunda ABD ve AB ülkeleri iyi bir üne sahip olduğundan ülkemiz ihracatçıları güçlü bir rekabetle karşı karşıyadır. Marka bilinirliği düşük seviyede olan ürünlerin ise; kaliteli ve uygun fiyatlı olması durumunda, kısıtlı bütçe imkanlarının bulunduğu Sırbistan pazarında şansı bulunmaktadır. Ürünün pazarda yaygın olarak benimsenmesi için etkili bir tanıtım faaliyeti faydalı olacaktır. Bu kapsamda, pazara giriş ve pazarlama açısından Sırbistan’da sağlık sektörüne yönelik fuar,

sempozyum vb. etkinliklere katılmak önemli imkanlar sunmaktadır. Bununla birlikte, satış sonrası hizmet ve müşteri hizmetlerindeki kalite de satışı etkileyen önemli unsurlar arasındadır.

Sırbistan ilaç sektöründe ise hem yerli üretim ürünler hem de ithal ürünler bulunmaktadır. Jenerik ilaç üretiminde Hemofarm, Galenika ve Zdravlje firmalarının ağırlığı bulunmakta olup ülkedeki toplam üretimin %80'i bu firmalar tarafından üretilmektedir. Çokuluslu ilaç şirketlerinin büyük çoğunluğu ise Sırbistan ilaç sektörüne kendileri ürünlerini ithal ederek veya yerel firmalar ile lisans ve pazarlama anlaşmaları yaparak girmektedir. Roche, Merck, GlaxoSmithKline, Pfizer, Sanofi, Novo Nordisk, Abbot, Janssen-Cilag ve AstraZeneca firmaları sektörde faaliyet göstermektedir. Yaklaşık 70 yabancı firmanın Sırbistan'da temsilcilik ofisi bulunmaktadır. Diğer taraftan, en çok kullanılan ilaç grupları ise analjezikler, ateş düşürücüler, boğaz ağrısı, öksürük veya soğuk algınlığı ilaçlar, alerji önleyici ilaçlar ve gıda takviyesi ürünleridir.

Kamunun kontrolünde olan sağlık sektöründe faaliyet göstermek isteyen şirketlerin sağlık kanunu kapsamında gerekli izin ve lisans prosedürlerini tamamlaması gerekmektedir. Şirketler Sırbistan'da yerinde sağlık hizmeti vermeden, sadece açtıkları temsilcilik ofisleri yoluyla sağlık turizmi için tanıtım hizmeti yürütmek isteseler dahi katı izin prosedürlerine tabidirler.

Sırbistan'da bir sağlık kuruluşunun temsilcilik ofisi aracılığıyla faaliyet göstermesi durumunda, bu ofis yalnızca tanıtım, yönlendirme ve organizasyon hizmetleri sunabilmekte olup doğrudan sağlık hizmeti veremez ve tıbbi karar süreçlerine dahil olamaz. Hastanın temsilcilik ofisi ile iletişime geçerek sağlık verilerini paylaşması halinde, bu veriler ancak hastanın açık ve bilgilendirilmiş rızası alınarak ve veri koruma mevzuatına uygun şekilde Türkiye'deki ana sağlık kuruluşuna aktarılabilmektedir. Sırbistan'da temsilcilik ofisi tek başına tıbbi hizmet veremediği için, uygulamada en güvenli yöntemlerden bir diğeri ise yerel lisanslı hekimler veya sağlık kuruluşları ile işbirliği yapılmasıdır. Bu durumda temsilcilik ofis sadece yönlendirme ve organizasyonu sağlarken, tıbbi değerlendirme Sırbistan'daki lisanslı hekimler tarafından yapılmaktadır.

Madencilik

Sırbistan'da madencilik sektörü, enerji ve metal üretimi açısından stratejik öneme sahip olup ülkenin önde gelen sanayi kollarından birisidir. Ülkede özellikle Kolubara ve Kostolac havzalarında yoğunlaşan linyit (kömür) rezervleri, elektrik üretiminin temelini oluşturmaktadır.

Sırbistan, Avrupa'da önemli kömür üreticileri arasında (Avrupa'nın altıncı büyük üreticisi) yer almakla birlikte üretimin büyük bölümü iç tüketime yöneliktir. Metalik madenler açısından ise doğu Sırbistan'daki Bor bölgesi öne çıkmakta olup, 2018 yılında Çinli Zijin Mining tarafından devralınan RTB Bor'un devamı niteliğindeki Zijin Bor Copper, ülkenin en büyük bakır üreticisi konumundadır. Aynı bölgede yer alan ve son yıllarda geliştirilen Čukaru Peki sahası ise yüksek tenörlü bakır ve altın rezervleriyle Sırbistan'ın küresel madencilik yatırımları açısından cazibesini artırmıştır. Ayrıca Majdanpek çevresi de önemli altın ve bakır rezervlerine sahip olup

aktif üretim alanlarından biridir. Bu gelişmelerle birlikte Sırbistan, özellikle bakır ve altın üretiminde bölgesel ölçekte yükselen bir merkez haline gelmektedir.

Enerji

Enerji kaynaklarının büyük bölümünün fosil yakıtlardan oluştuğu Sırbistan'da enerji sistemi halen önemli ölçüde kömür (özellikle linyit) temelli olup, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı geçmiş yıllara kıyasla artmakla birlikte hâlen gelişim potansiyeli barındırmaktadır. Ancak Avrupa Birliği'nin yeşil dönüşüm politikaları ve 2050 karbon-nötr hedefi doğrultusunda, Sırbistan da iklim ve enerji politikalarını bu ekseninde hızlandırmış; AB üyelik süreci kapsamında çevre (Fasıl 27) ve enerji (Fasıl 15) alanlarında uyum çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Bu çerçevede ülke, Paris Anlaşması ve Sofya Deklarasyonu gibi uluslararası taahhütlere taraf olup ulusal stratejilerinde fosil yakıtlara bağımlılığın azaltılması, enerji verimliliğinin artırılması ve yenilenebilir enerji yatırımlarının hızlandırılmasını önceliklendirmiştir.

Rusya-Ukrayna savaşı sonrası enerji arz güvenliğine ilişkin risklerin artması, Sırbistan'ın enerji politikalarında çeşitlendirme, depolama ve yerli üretim kapasitesini artırma hedeflerini daha da ön plana çıkarmıştır. Bu kapsamda hükümet; doğal gaz depolama kapasitesinin artırılması, yeni enterkonneksiyon hatlarının kurulması ve alternatif enerji kaynaklarına yönelim gibi politikaları hızlandırmıştır.

2024 yılı itibarıyla 8.440 MW elektrik enerji kapasitesine sahip olan Sırbistan'da 4.051 MW kapasite (%48) termik santralden, 3.080 MW kapasite (%36,5) hidroelektrik santralinden, 552 MW (%6,5) jeotermal santralden, 608 MW (%7,2) rüzgar enerjisi santralinden, 95 MW (%1,1) güneş enerjisi santralinden, biyogaz ve biyokütle santralinden, 51 MW (%0,6) güneş enerjisi santralinden ve kalan 3 MW (%0,04) ise diğer tesislerden oluşmaktadır.

Halihazırda yenilenebilir enerji kullanımı %45,6 olan Sırbistan'da, 2024 yılı Temmuz ayında kabul edilen Ulusal Enerji ve İklim Değişikliği Planına göre Sırbistan'ın 2030 yılına kadar yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam tüketim içindeki payının %41'e (elektrik üretimindeki payının %49,1, ısıtma ve soğutmadaki payının %50,9, taşımacılık sektöründeki payının %6 olarak gerçekleşmesi) yükseltilmesi (2018 yılında %20,3, 2019 yılında %21,4 ve 2020 yılında ilk belirlemelere göre %26,3) hedeflenmektedir.

Söz konusu Plan'a göre;

- Rüzgar enerjisinin kapasitesinin 10 kat arttırılarak yaklaşık 3500 mW seviyesine yükseltilmesi,
- Güneş enerjisinin kapasitesinin 100 kat arttırılarak yaklaşık 1540 mW seviyesine yükseltilmesi,
- Yaklaşık 2500 mW kapasitede 2 adet pompaj depolamalı yeni hidroelektrik santralinin tasarımı ve inşasının gerçekleştirilmesi, amaçlanmaktadır. Bununla birlikte, Sırbistan Hükümeti tarafından yapılan açıklamada ise önümüzdeki 6 yıl içerisinde yenilenebilir enerji alanında 12 milyar dolarlık yatırımın planlandığı duyurulmuştur.

2021 yılı Nisan ayında enerji alanında yasal çerçeveyi oluşturan dört önemli mevzuat değişikliği (1-Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı Kanunu, 2-Enerji Verimliliği ve Enerjinin

Rasyonel Kullanımı Kanunu, 3-Madencilik ve Jeolojik Araştırma Kanunu, 4-Enerji Kanunu) yapılarak bu alandaki hukuki altyapı teşkil edilmiştir.

Enerji Kanunu ile Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı Kanunu uyarınca; küçük tesisler (güneş santralleri için 500 kW altında, rüzgar santralleri için ise 3mW altındaki tesisler) ile ticari olmayan inovasyon odaklı projeler için uzun süreli alım garantisi (feed-in tariff system) sunulmakta ve alım garantisi fiyatları ihale sistemi ile belirlenmektedir.

Bununla birlikte, daha büyük yatırımlar için market premium modeli uygulanmaktadır. Bu model, elektrik piyasasındaki fiyata ilave bir ödeme / fazla tutarın iadesi şeklinde tasarlanmış olup ilave ödeme veya elektrik satış fiyatı, ihale yöntemi ile belirlenmekte olup ihalenin başlangıç fiyatı (maksimum fiyat) ise Sırbistan Enerji Ajansı tarafından belirlenmektedir. Yeni düzenlemeler kapsamında yenilenebilir enerji projelerine batarya depolama entegrasyonu da giderek yaygınlaşmaktadır.

Ayrıca 2024 yılında Sırbistan Entegre Ulusal Enerji ve İklim Planı kabul edilmiş olup söz konusu Plan 2030 yılına kadar olan dönem için 2050 yılına kadar projeksiyonlar içermektedir. Sırbistan Hükümetinin 2030 yılına kadar 3,5 GW yeni güneş ve rüzgar enerjisi santrali inşa etmesi, enerji verimliliğinin arttırılması, ısıtma ve soğutmada daha fazla yenilebilir enerji kaynaklarının kullanımı amaçlanmaktadır. Bu planın hedeflerine ulaşmasına yönelik politikalar ve tedbirler beş temel boyutta gruplandırılmış olup bunlar karbonsuzlaştırma, enerji verimliliği, enerji güvenliği, enerji iç piyasası ve araştırma, inovasyon ve rekabetçiliktir.

İlgili strateji kapsamında belirlenen somut tedbirler arasında; Bistritsa ve Jerdap tersinir hidroelektrik santrallerinin yeniden inşası, kömürle çalışan termik santrallerde elektrik üretiminin azaltılması, elektrikli araçların kullanımının teşvik edilmesi ve ağır elektromobilite ihtiyaçlarına göre uyarlanması, petrol ve petrol türevlerine açısından ise Banatski Dvor deposunun genişletilmesi ve yeni gaz depolarının inşası, komşu ulaşım sistemleriyle (Romanya, Kuzey Makedonya vb.) ara bağlantıların inşası, zorunlu petrol ve petrol türevleri rezervlerinin artırılması ve Macaristan'a bir petrol boru hattının inşası yer almaktadır.

Bu çerçevede, Sırbistan enerji sektörünün dönüşüm süreci; yenilenebilir enerji (özellikle güneş ve rüzgar), enerji depolama, şebeke modernizasyonu, enerji verimliliği teknolojileri ve dijital enerji çözümleri alanlarında yatırımcılar ve ihracatçılar açısından önemli fırsatlar sunmaya devam etmektedir.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

İş Kültürü

Sırbistan’da iş yapma kültürü, Yugoslavya döneminden kalan geleneksel tutumlarla şekillenmiş olup günümüzde de etkisini sürdürmektedir. Ülke kültürüne bağlı Sırlar için iş ilişkileri büyük ölçüde **güven ve yüz yüze iletişim** üzerine kuruludur; ilk tanışmalarda el sıkışılır, herkesle tanışılır ve muhataplara genellikle soyadlarıyla resmi hitap edilir. Görüşmelerde göz teması, içtenlik ve saygı göstergesi olarak önemlidir; bazı temel Sırpça ifadelerin (Zdravo, Hvala puno, Priyatno vb.) kullanılması olumlu etki yaratmaktadır. İş görüşmelerinde kartvizit değişimi yaygındır ve iş dışı etkinliklerde dahi karşı taraf kartvizit talep edebilir. Siyasi tartışmalardan, özellikle Kosova’nın bağımsızlığı konusundan kaçınılmalıdır.

Sırbistan’da iş ilişkileri güven üzerine kuruludur, bu nedenle müşteri ve iş ortaklığının kurulması için belirli zaman ve emek gerekmektedir. Sırlar genellikle iş fırsatlarını hızlıca değerlendirmeye açık insanlardır. Ancak, bazı süreçler beklenmedik bir biçimde yavaş ilerleyebilir, bu nedenle son teslim tarihinin planlanmasında ilave bir sürenin göz önünde bulundurulması önemlidir. Sırlar uzun vadeli plan ya da program yaparken net olmayı severler. Karşı tarafın aklındaki tüm detayları kendileriyle paylaşmasını beklerler. Son dakika değişiklikleri ya da iptallerinden hoşlanmazlar.

Sırlar için dakiklik önemlidir, ancak ülkeyi ve şehirleri iyi tanımadıkları için yabancılara tolerans tanınır. Sırbistan’da iş görüşmeleri kafe, restoran vb. yerlerde de yapılabilir.

Sırbistan’da yüksek sesle konuşmaktan çekinilmez. Toplum içinde duygular kolayca gösterilebilir. Konuşurken birisinin sırtınıza vurması ya da çok yakın durması durumunda şaşırılmaması gerekir.

Sırbistan’da uygun kıyafetin ne olduğu şirketin faaliyet gösterdiği sektöre ve etkinliğin tarzına göre değişebilir. İş görüşmeleri için ülkemizdeki takım elbise kültürünün aksine özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde çok resmi olmayan rahat ve şık kıyafetler tercih edilir.

İş hayatında gerçekleştirilen toplantıları müteakip öğle (özellikle geç öğlen yemeği 14:00-16:00 tercih edilmektedir) veya akşam yemekleri yenilmesi sıkça rastlanan bir durumdur. Yemek davetinde bulunan kişinin hesabı ödemesi beklenir. Sofra adabında uyulması gereken bazı kurallar olmasına rağmen genellikle yemekte rahat davranılır. Türkiye’de gayet yaygın olan çay kültürüne karşın, Sırbistan’da çay sadece hasta iken içilmektedir. Çoğunlukla kahve tercih edilmektedir. Bu sebeple, bir toplantı esnasında çay içmek istediğinizi söylediğinizde hasta olduğunuz düşünülebilir.

İngilizce kullanımı yaygın olmakla birlikte, firmalar ile temasta mümkün ise Sırpça bilen kişilerin kullanılması faydalıdır. Ancak, aynı dil ailesinden gelmekle birlikte Hırvatça ve Boşnakça konuşan kişilerin tercüman olarak tercih edilmesi hoş karşılanmamaktadır.

Randevular belli bir süre öncesinden ayarlanmalı ve tatil/bayram dönemlerine denk gelmemelidir. Sırlar genellikle temmuz ve ağustos aylarında yaz tatillerini yaparlar, bu

nedenle söz konusu aylar iş görüşmeleri organize etmek için doğru zaman değildir. Ayrıca yeni yıl ve Ortodoks yılbaşı nedeniyle ocak ayının ilk yarısı ile Paskalya dönemlerinde iş hayatında kesintiler olabilmektedir. Toplantı organize ederken, randevunun cuma günleri öğleden sonrası için talep edilmemesi önemlidir. Sırplar Cuma günü genellikle ofisten erkenden ayrılmaktadır. Sırplar için özel yaşamları ve özel zamanları son derece önemlidir. Mesai kavramı konusunda hassastırlar.

Para Kullanımı

Sırbistan'ın resmi para birimi Sırp dinarı (RSD)'dır. 1 avro yaklaşık 117,4 RSD; 1 TL ise yaklaşık 2,27 RSD değerindedir. Ülkede Sırbistan Ulusal Bankası tarafından günlük olarak döviz alış ve satış kuru ile ortalama kur açıklanmaktadır. Döviz değişimi, bankalar ve döviz büroları (menjačnica) aracılığıyla yapılabilmektedir.

Sırbistan'da nakit hâlâ yaygın olmakla birlikte, vatandaşların %60'tan fazlası kart ve mobil/e-banking gibi elektronik ödeme yöntemlerini kullanmaktadır. Bu oran, özellikle e-ticaret ve perakende sektörlerinde dijital ödemelerin hızla arttığını göstermektedir.

Pasaport ve Vize İşlemleri

12 Temmuz 2010 tarihinde imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sırbistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Vizenin Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşma" uyarınca; umuma mahsus, diplomatik, hizmet ve hususi pasaport hamili Türk vatandaşları Sırbistan'a yapacakları seyahatlerde, ilk giriş tarihinden itibaren 180 gün içinde 90 günü aşmamak kaydıyla vizeden muafır.

Bununla birlikte, Türkiye ile Sırbistan arasında 07 Eylül 2022 tarihinde kimlikle seyahate imkan tanıyan protokol imzalanmış, ancak, yürürlüğe girmesi için Sırbistan'da iç onay sürecinin tamamlanması beklenmektedir. Bu kapsamda, iç onay süreci tamamlanana kadar kimlik ile seyahat mümkün değildir.

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

Sırbistan'da **2026 yılı** resmi tatilleri aşağıda yer almaktadır:

- Yeni Yıl: 1-2 Ocak
- Ortodoks Noeli: 7 Ocak
- Sırbistan Ulusal Günü: 15-17 Şubat
- Paskalya: 10-13 Nisan
- İşçi Bayramı: 1-2 Mayıs
- Ateşkes Günü: 11 Kasım

Sırbistan'da, resmi kurumlarda çalışma saatleri için genel uygulama 07:30-15:30 saatleri arasındır.

Bankalar; hafta içi 08:30-16:30 arası çalışmaktadır.

Cumartesi ve Pazar günleri mesai yapılmamaktadır.

Özel sektörde çalışma saatleri ise işyerlerine göre değişmekle birlikte, genellikle 09:00-17:00 arasındadır.

Yerel Saat

Sırbistan saat dilimi olarak, kışın GMT+1 saat dilimini, yazın ise GMT+2 saat dilimini kullanmaktadır. Sırbistan kışın Türkiye'den 2 saat, yazın ise Türkiye'den 1 saat geridedir. Yaz saati uygulaması mart ayının son pazar günü, kış saati uygulaması ise ekim ayının son pazar günü yürürlüğe girmektedir.

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Şirket Türleri

Sırbistan’da, şirket kurulumu ve kaydına ilişkin düzenlemelerin Avrupa Birliği standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi amacıyla “Sırp İş Kayıt Ajansı - APR” (<https://www.apr.gov.rs/home.1435.html>) kurulmuştur ve 2005 yılından itibaren faaliyet göstermektedir. Sırbistan’da şirket kurulumu ve kaydını düzenleyen temel mevzuatlar aşağıda yer almaktadır. Mevzuatların tümüne ise (<https://www.apr.gov.rs/laws-and-by-laws.1602.html>) linkinden ulaşılabilmektedir.

- Şirketler Kanunu (RS Resmi Gazete No. 36/2011, 99/2011, 83/2014, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019 ve 109/2021)
- APR Kayıt Prosedürleri Kanunu (RS Resmi Gazete No. 99/11, 83/14 ve 31/2019)
- İşletmelerin Kaydına İlişkin İçeriğin ve Gerekli Belgelerin Belirlenmesine İlişkin Düzenleme (RS Resmi Gazete No. 42/16)
- Kayıt Ücretlerinin ve APR Tarafından Sağlanacak Diğer Hizmetlerin Belirlenmesine İlişkin Karar (RS Resmi Gazete No. 119/13, 138/14, 45/15, 106/15, 32/16, 60/16 ve 75/18)

Sırbistan Şirketler Kanunu, şirketleri dört kısımda düzenlemekte olup, Sırbistan’da iş yapmak isteyen yerli veya yabancı uyruklu tüm gerçek ve tüzel kişiler, bu şirket türlerinden herhangi birini kurma veya kurulu olan bir şirkete ortak olma hakkına sahiptirler (<https://www.apr.gov.rs/registers/companies/instructions/formation.4339.html>). Ancak, bankacılık sektörü (anonim şirket-a.d.) gibi bazı alanlarda yalnızca belirli şirket türünde kurulmuş olan firmalar faaliyet gösterebilmektedir.

- Limited Şirket (Društvo s ograničenom odgovornošću, kısaltma d.o.o.)
- Anonim Şirket (Akcionarsko društvo, kısaltma a.d.)
- Kolektif Şirket (Ortačko društvo, kısaltma o.d.)
- Komandit Şirket (Komanditno društvo, kısaltma k.d.)
- Bunların dışında şirket faaliyetlerini; girişimci, holding, şube, temsilcilik ofisi ve kooperatif şeklinde de yürütülebilmektedir.

Limited Şirket:

Sırbistan’da limited şirket (Društvo s ograničenom odgovornošću, d.o.o.), özellikle küçük ve orta ölçekli yerli ve yabancı girişimciler tarafından en çok tercih edilen şirket türüdür. Şirket, bir veya daha fazla gerçek veya tüzel kişi tarafından kurulabilir ve ortak sayısı en fazla 50 ile sınırlıdır. Ortakların sorumluluğu, şirkete koydukları sermaye ile sınırlıdır.

Limited şirketlerde asgari kayıtlı sermaye 100 RSD (yaklaşık 1 avro) olmakla birlikte, Sırbistan Vergi Dairesi ve bankalar minimum sermayeli firmalara karşı ön yargılı olabileceğinden, sermayenin makul bir miktarda belirlenmesi tavsiye edilmektedir. Sermaye, nakdi veya aynı olarak ödenebilir.

Kuruluş aşamasında şirketin tekli sistem (one-tier) veya ikili sistem (two-tier) yönetim biçimlerinden biri seçilir. Tekli sistemde en az bir müdür bulunması gerekirken, ikili sistemde bir müdür ile bir yönetim kurulu yer alır. Limited şirketlerde yönetici, şirketin yasal temsilcisidir. Müdürün Sırbistan vatandaşı olması veya oturma iznine sahip olması şart değildir ve yönetici, şirket ortaklarından biri de olabilir.

Anonim Şirket:

Anonim şirket (Sırpça kısaltması a.d.), sermayesi belirli ve paylara bölünmüş, ortakların yalnızca şirkete karşı taahhüt ettikleri sermaye ile sınırlı olarak sorumlu oldukları bir şirket türüdür. Diğer şirket türleri ile karşılaştırıldığında kuruluşu daha karmaşık olup, bir veya birden çok gerçek ya da tüzel kişi tarafından kurulabilir.

Hisseler halka arz edilmiş ise şirket halka açık anonim şirket, halka arz edilmemiş ise halka kapalı anonim şirket olarak adlandırılır. Şirketin kuruluş aşamasında hissedarlar, kuruluş kararını ve şirket ana sözleşmesini imzalar. Hissedarlar ayrıca İdare Meclisini oluşturur ve oy hakkı hisse paylarıyla orantılı olarak belirlenir.

Sırbistan'da anonim şirketlerde asgari kayıtlı sermaye tutarı en az 3.000.000 RSD (yaklaşık 25.000 avro) olup, sermaye nakdi veya aynı olarak ödenebilir. Bir hisse payının değeri 100 RSD'den az olamaz.

Şirket kuruluşu sırasında tekli sistem (one-tier) veya ikili sistem (two-tier) yönetim biçimlerinden biri seçilmelidir. Tekli sistemde İdare Meclisi, Yönetim Kurulunu ve bağımsız Yönetim Kurulu Üyelerini (halka açık anonim şirketlerde zorunludur) belirler. İkili sistemde ise İdare Meclisi, Denetim Kurulu'nu atayarak Yönetim Kurulunu denetler.

Şirketin kuruluşu, Sırbistan İş Kayıt Ajansı tarafından kayıt başvurusunun onaylanmasıyla tamamlanır. Kuruluş aşamasında kuruluş kararı ve şirket ana sözleşmesinin hissedarlar tarafından imzalanması gereklidir.

Kolektif Şirket:

Kolektif şirket (Sırpça kısaltması o.d.), iki veya daha fazla gerçek veya tüzel kişi tarafından kurulan ve bu kişilerin şirketin tüm yükümlülük ve varlığının sorumluluğunu taşıdığı şirkettir. Kolektif şirketler için asgari sermaye şartı bulunmamaktadır.

Şirketin kuruluş aşamasında ortaklar, kuruluş kararını ve şirket ana sözleşmesini imzalar. Ortaklar, şirketin yönetiminde doğrudan sorumluluk taşır ve şirketin tüm yükümlülükleri ile varlıkları üzerinde eşit hak ve sorumluluklara sahiptir.

Komandit Şirket:

Komandit şirket (Sırpça kısaltması k.d.), en az iki ortak tarafından kurulan bir şirket türüdür; ortaklardan biri komandite, diğeri komanditer olarak adlandırılır. Komandite ortak, şirketin tüm borç ve yükümlülüklerinden sınırsız olarak sorumludur. Komanditer ortak ise sorumluluğu yalnızca şirkete koyduğu sermaye ile sınırlıdır.

Komandit şirkete iki veya daha fazla kişi ortak olabilir ve asgari sermaye şartı bulunmamaktadır. Şirketin kuruluş aşamasında ortaklar, kuruluş kararını ve şirket ana

sözleşmesini imzalar. Şirketin yönetimi, komandite ortak tarafından yürütülür ve tüm yükümlülüklerin takibi komandite ortakta yoğunlaşmaktadır.

Diğer:

Sırbistan'da faaliyette bulunmak isteyen yabancı yatırımcılar, yukarıda belirtilen şirket türlerine ilaveten şahıs şirketi, şube veya temsilcilik ofisi biçiminde de faaliyet gösterebilmektedir.

Yabancı bir firmanın şube açması mümkündür; ancak bu işlem, yeni bir şirket kurulmasından çok farklı değildir. Şubeler de Sırbistan İş Kayıt Ajansı ve vergi otoritelerine kayıt olmak zorundadır. Şube, yasalara uygun olarak ticari faaliyette bulunan bir şirketin ayrı bir organizasyon birimi olarak tanımlanır. Şubenin ayrı bir tüzel kişiliği bulunmaz; ancak şirket adına faaliyetlerini yürütebilir. Yabancı şirketler genellikle vergi kesintisi (stopaj vergisi), kurumlar vergisi istisnası veya iadesi gibi finansal avantajlar nedeniyle Sırbistan'da şube açmaktadır. Şube yapılanması, bankacılık işlemleri açısından hâlen yurtdışında faaliyet gösteren bir şirket olarak değerlendirilir. Bu nedenle, süreklilik arz eden bankacılık işlemleri yürüten firmaların aksine, Sırbistan'da spesifik projelere yönelik faaliyet gösteren şirketler genellikle şube biçiminde faaliyet göstermektedir.

Yabancı şirketler ayrıca temsilcilik ofisi açabilir. Temsilcilik ofisinin ayrı bir tüzel kişiliği bulunmamaktadır ve temel olarak ana şirket adına destekleyici faaliyetler (reklam, ürün pazarlaması, müşteri bulma vb.) yürütür. Temsilcilik ofisinin ticari faaliyette bulunmasına izin verilmez, bu nedenle kurumlar vergisi ödeme sorumluluğu yoktur.

Şirket Kurma Prosedürleri

Sırbistan'da gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulan tüm şirketlerin Sırbistan İş Kayıt Ajansı'na (APR) kayıt olması zorunludur. Şirket türü, yerli veya yabancı yatırımcı olması fark etmeksizin bu yükümlülük aynıdır. Yabancı yatırımcılar, Sırp ortağı olup olmamasına bakılmaksızın Sırp şirketi olarak kabul edilir ve yerli şirketlerle aynı yasal statüde faaliyet yürütürler. Kayıt işlemleri, tüm belgelerin eksiksiz ve usulüne uygun sunulması halinde genellikle 5-7 iş günü içerisinde sonuçlandırılmaktadır.

17 Mayıs 2023 tarihinden itibaren şirket türlerinden limited (d.o.o.), anonim (a.d.), kolektif (o.d.) ve komandit (k.d.) şirketlerin kuruluş başvuruları yalnızca elektronik ortamda yapılmakta olup fiziki olarak yapılan başvurular kabul edilmemektedir. Yalnızca faaliyetlerini şahıs şirketi, şube, temsilcilik ofisi ve kooperatif şeklinde yürütecek olan şirketler, zorunlu elektronik kayıt sistemi kapsamında yer almamakta olup bunlar başvurularını fiziki veya elektronik ortamda yapabilirler.

Sırbistan'da elektronik ortamda şirket kurma prosedürü, gerekli belgeler ve diğer tüm bilgiler Sırp İş Kayıt Ajansı'nın (APR) web sayfasında yayımlanmakta olup, detaylı bilgilere (<https://www.apr.gov.rs/services/eservices/e-registration-of-incorporation-of-a-single-member-ltd.4265.html#108554>) internet adresinden ulaşılabilir.

Şirket kuruluşunda elektronik ortamda başvuru yapılabilmesi için başvuru sahibinin aşağıdakilere sahip olması zorunludur:

- Sırbistan'da bulunan bir belgelendirme şirketi tarafından düzenlenen nitelikli elektronik imza (nitelikli elektronik imza düzenlemeye yetkili kurum ve kuruluşların listesine <https://eid.gov.rs/en-US/registration-with-qualified-electronic-certificate> internet adresinden ulaşılabilmekte olup, maliyet kullanım süresi ve amacına göre 5000-1000 RSD aralığında yer almaktadır.),
- Elektronik kart okuyucu ile NexU elektronik imza uygulaması (<https://aplikacije3.apr.gov.rs/ElektronskoPotpisivanje> internet adresinden yüklenebilir.),
- Kayıt ücretinin ödenmesi için Visa, MasterCard veya Dina ödeme kartlarından herhangi birisine sahip olunması,
- Sırp İş Kayıt Ajansı (APR) sistemine giriş için e-devlet portalı hesabı oluşturulması (<https://sso.apr.gov.rs/IDF/?wa=wsignin1.0&wtrealm=https%3a%2f%2fsso.apr.gov.rs%2fSSO%2f&wctx=rm%3d0%26id%3dpassive%26ru%3d%252fSSO%252fprotected%252fdefault.aspx&wct=2025-04-26T08%3a59%3a24Z&wreply=https%3a%2f%2fsso.apr.gov.rs%2fSSO%2fProtected%2fDefault.aspx>).

Yukarıda belirtilen şartların sağlanması akabinde şirket kuruluş sürecinde izlenecek adımlar özetle aşağıda yer almaktadır:

- 1) **Şirket Bilgilerini Belirleme:** Şirket türü, resmi unvan, faaliyet alanı (NACE kodu), ortaklar, sermaye, adres vb. bilgiler belirlenir ve seçilen unvanın başka bir şirkete ait olup olmadığı APR'nin sitesinden kontrol edilir.
- 2) **Belgelerin Hazırlanması ve Tercüme Edilmesi:** Yabancı dildeki tüm belgeler yeminli tercüman aracılığıyla Sırpça'ya çevrilir ve nitelikli elektronik imza ile doğrulanır. Şirket ortakları arasında yabancı tüzel kişi varsa ilgili evrakların ayrıca noter veya Sırbistan Barosuna kayıtlı bir avukat tarafından doğrulanması gerekmektedir.
- 3) **Elektronik Kuruluş Belgesinin Tasdiki:** Şirket ana sözleşmesi/kuruluş kararı (şirketin tek ortaklı kurulması durumunda kuruluş sözleşmesi, birden fazla ortak ile kurulması durumunda kuruluş anlaşması) elektronik ortamda oluşturulur ve noter tasdikli hale getirilir.

Şirket kuruluş kararında; şirketin adı, merkez adresi, şirket ortaklarının adı, soyadı, kimlik/pasaport numarası, adresi (şirket ortağının bir başka şirket olması durumunda şirket unvanı, vergi numarası, merkezinin bulunduğu ülke, sicil kaydı), ana faaliyet türü (NACE kodu), sermaye miktarı, ortakların payları, her bir ortağın sermaye miktarı, şirket temsilcisinin adı, soyadı, kimlik/pasaport numarası, adresi, şirket kuruluş süresinin sınırlı olup olmadığı, imza yetkisine sahip kişilere ilişkin bilgiler, eğer atanması gerekiyorsa denetim kurulu ve murakıba ilişkin bilgiler vb. bilgileri içermesi gerekir.

Şirket bilgileri kamuya açık olup Sırp İş Kayıt Ajansı'nın internet sitesinden ilgili bilgilere ulaşılabilmektedir. Ticari sır mahiyetindeki bilgilerin yayımlanmamasını istemeyen şirketlerin bu hususa ilişkin bilgilerin paylaşılmaması için bir dilekçe ile Sırbistan Makamlarına başvuru yapması gerekmektedir. Ayrıca, şirketin banka hesap bilgileri ile hesaplarında bloke olup olmadığı Sırbistan Merkez Bankası'ndan kontrol edilebilir.

- 4) **Bankada Geçici Hesap Açılması:** Başvuru için mali işlemlerde kullanılacak geçici banka hesabı açılır. Bankada açılan geçici hesap, Sırp İş Kayıt Ajansından alınan kuruluş kararı ile aktif hale getirilir.

Banka hesabı açılması sürecinde bankalar tarafından Beyaz Karton (adresi gösteren kart) talep edilmektedir. Herhangi bir sorun yaşamamak adına, ülkeye giriş tarihini takip eden 24 saat içerisinde polis merkezine başvurularak adres beyanında bulunulması ve Beyaz Karton'un temin edilmesi gerekmektedir.

- 5) **APR'ye Elektronik Başvuru Yapılması:** Gerekli elektronik belgeler, nitelikli imza ile doğrulandıktan sonra APR'nin eRegistration portalı üzerinden başvuru yapılır. Kayıt ücreti elektronik olarak ödenir.

Elektronik başvuru süreci özetle aşağıda yer almaktadır:

- Elektronik başvuru sürecinde sisteme yüklenecek tüm belgelerin elektronik ortamda oluşturulması gerekmektedir. Elektronik ortamda oluşturulmayan belgelerin ise sayısallaştırılması, diğer bir deyişle kağıt ortamdan elektronik ortama dönüştürülmesi gerekmektedir. Elektronik ortamdaki tüm belgelerin ise nitelikli elektronik imza ile doğrulanması zorunludur. (Doğrulama işlemi; Adobe Acrobat Reader vb. programlarla veya APR'nin ücretsiz olarak sunmuş olduğu (<https://aplikacije3.apr.gov.rs/ElektronskoPotpisivanje>) internet adresinden ulaşılabilen bir web hizmeti ile gerçekleştirilebilmektedir.)

Bu süreçte kağıt ortamındaki belgelerin, belgeyi düzenleyen kişi tarafından nitelikli elektronik imza ile doğrulanması esastır. Örneğin; kuruluş kararının şirket ortakları tarafından, bankadan temin edilen ödeme belgesinin banka yetkilisi tarafından, tercüme belgelerin ise yeminli tercüman tarafından elektronik imza ile doğrulanması gerekmektedir. Söz konusu kişiler tarafından doğrulamanın yapılamaması durumunda belgeler, noter veya Sırbistan Barosuna kayıtlı avukat (Söz konusu avukatın aynı zamanda başvuru sahibinin vekili olması gerekmektedir.) tarafından da elektronik ortama dönüştürülebilir.

- Şirket kuruluş başvurusu elektronik ortamda aşağıda belirtilen internet adresi aracılığıyla yapılmaktadır:

(https://sso.apr.gov.rs/IDF/issue/fed?wrealm=https%3A%2F%2Fereps.apr.gov.rs%2F&wa=wsiqni n1.0&wreply=https%3A%2F%2Fereps.apr.gov.rs%2Fsignin-wsfed&wctx=CfDJ8HKaxsA3U_pLofUv281Sz35X2HCxz00czDtpHV8ulCRhFE1VMB1W-H0ieq0Yq8TvH2hJPXGfla1jVmqhLIPU9U0LLawcehh6Y3_V56klBQzPsoMjMKVgmuaYxkvKSp8cvxLSe7RDyGzdUSvjGPjTP8PIRbEpg_qoctX7kXo5nGW1P1MpXOXnQ8Mbhq8kkmSqlGzxJ7I6U_5boUOy7UWe78FNd2yCHBgZQKDC83jllEAuLuAOeip2divrku-kqBMq9A)

Söz konusu uygulamaya giriş yapılabilmesi için öncelikle Sırbistan e-devlet portalı üzerinden bir hesap oluşturulması gerekmektedir. (E-devlet portalına <https://eid.gov.rs/en-US/how-to-register-eid-account> linkinden ulaşılabilir.) Sistemde hesabı bulunan kullanıcılar, hesaplarını şirket kuruluş sürecindeki elektronik başvuru sistemine erişmek için kullanabilirler.

- Elektronik başvuru sistemine giriş yapılması akabinde, APR tarafından talep edilen şirket türü, adres, faaliyet alanı vb. bilgilerin eksiksiz bir biçimde girilmesi ve nitelikli elektronik imza ile doğrulanması gerekmektedir. Elektronik başvuru sistemini görsellerle anlatan Sırpça dokümana aşağıdaki linkten ulaşılabilmekte olup, İngilizce versiyonu yayımlanmamıştır:

https://www.apr.gov.rs/upload/Portals/0/privredna%20drustva/2023/Vodic_u_slikama_osniva_nje_jednoclanoq_doo_2023_v2.0.pdf

- 6) **Onay ve Belge Teslimi:** Başvuru onaylandığında sicil memurunun nitelikli elektronik imza ile doğrulamış olduğu şirket kuruluş kararı, başvuru sahibinin e-postasına iletilmekte olup fiziki ortamda ayrıca belge oluşturulmaz.
- 7) **Sicil ve Vergi Numarası:** Şirketin sicil numarası Sırbistan İstatistik Ofisi tarafından, vergi numarası (PIB) ise Vergi İdaresi tarafından tahsis edilir.
- 8) **Sosyal Güvenlik ve Sigorta Kayıtları:** Şirket ortakları ile çalışanlar için zorunlu sigorta ve sosyal güvenlik ödemeleri (sosyal sigorta, sağlık sigortası ve işsizlik sigortası) için kayıt yapılmalıdır (<http://www.croso.gov.rs/cir/index.php>).
- 9) **Resmi Kaşe Ve Mühür:** Mühür bastırılması zorunlu olmamakla birlikte uygulamada halen sözleşmelerin vb. mühürlenmesi talep edilebilmektedir.

Öte yandan, Sırbistan Ticaret Odaları Kanununa göre, Sırbistan’da kurulan şirketler, otomatik olarak Sırbistan Ticaret Odası üyesi olarak kayıt edilmektedir. Bunun için ayrı bir prosedüre gerek bulunmamaktadır. Üyeliğin ilk senesinde üyelik aidatı alınmamaktadır. Ertesi yıl, Ticaret Odası Yıllık Genel Kurulunda şirketin ölçeği ve kazancına bağlı olarak üyelik aidatı belirlenir.

Sırbistan’da şirket kurmak ve ticaret yapmak isteyen Türk yatırımcılarına bu konuda hizmet veren profesyonel bir hukuk bürosu ile birlikte çalışmalarını tavsiye edilmektedir. Sırbistan’da şirket kurulumu işlemleri sırasında Türk yatırımcının yanında yerel mevzuatlara vakıf bir avukatın olması hem prosedürü hızlandıracak hem de yatırımcının herhangi bir ticari zarar görme olasılığını düşürecektir.

Sigorta

Sırbistan’da tüm çalışanların brüt maaşları üzerinden sağlık sigortası primi kesintisi yapılmakta olup primlere ilişkin detaylı bilgiye “Kişisel Gelir Vergisi, Gelir Vergisi Stopajı ve Sosyal Sigorta Primleri” başlığı altında yer verilmiştir. Bununla birlikte Sırbistan’da kamu sağlık sisteminin yanında özel sağlık sigortası sistemi de mevcuttur. Ancak özel sağlık sigortası giderlerinin tamamı hasta tarafından ödenir.

Türkiye ile Sırbistan arasındaki sosyal güvenlik anlaşması ise 1 Aralık 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Anlaşma’ya göre; bir işin icrası için Türkiye’den Sırbistan’a geçici olarak gönderilenler, aynı işverenin ücretli çalışanı sıfatını koruduğu takdirde 24 aya kadar Türk mevzuatına tabi kalmaya devam edecek ve bu süre içinde sosyal güvenlik katkı paylarını Sırbistan’da ödemesine gerek olmayacaktır. Ancak, iki ülke kurumlarının mutabık kalması halinde istisnai durumlarda bu süre 60 aya kadar uzatılabilmektedir.

Anlaşma kapsamında hastalık halinde sağlanan sağlık yardımları ise görevlendirme süresine bağlı olarak farklı uygulanmaktadır:

- Türkiye’de sigortalı olarak çalışmakta iken bir işin icrası için işvereni tarafından Türkiye’den Sırbistan’a 6 aydan az geçici olarak gönderilen sigortalı yalnızca durumu derhal (acil) tedaviyi gerektirdiği hallerde Sırbistan sağlık sistemini ücretsiz kullanma imkânı bulunmaktadır. Çalışanın Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından

düzenlenmiş ve geçici ikametini boyunca acil hallerde sağlık yardımlarından yararlanabileceğini gösterir TR/SRB 111B adlı forma sahip olması gerekmektedir.

- Türkiye’de sigortalı olarak çalışmakta iken bir işin icrası için işvereni tarafından Türkiye’den Sırbistan’a 6 aydan fazla geçici olarak gönderilen sigortalılar ise Sırbistan mevzuatının öngördüğü sağlık hizmetlerinin tamamından ücretsiz yararlanabilmektedir. Çalışanın Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından düzenlenmiş ve geçici ikametini boyunca sağlık yardımlarından yararlanabileceğini gösterir TR/SRB 111A adlı forma sahip olması gerekmektedir.

Türkiye-Sırbistan Arasında Sosyal Güvenlik Anlaşmasına;

(https://www.csqb.gov.tr/Media/pbthwnnh/24-diqm_sqa_s%C4%B1rbistan.pdf) linkinden,

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından hazırlanan sıkça sorulan sorulara ise;

(<https://www.sqk.gov.tr/Content/Post/d48718f7-2f73-4b6c-bbf0-ae46a3f934aa/Sırbistan-2024-12-25-03-44-26>) linkinden ulaşılabilir.

Bankacılık Mevzuatı

Sırbistan’da yeni kurulmuş bir şirket, bankacılık işlemlerinde analiz edilebilecek bir finansal veriye sahip olmaması nedeniyle, Sırbistan kanunlarına göre ilk iki sene orta riskli kategoridedir. Bir başka deyişle, bankacılık sektöründe ilk değerlendirilen kriter olan kredibiliteye karar verilebilmesi için ilk iki yıl şirketin finansalları analiz edilememektedir. Bu çerçevede, bankacılık değerlendirmesinde ikinci aşama olan ve teminat yerine geçen ipotekler kabul edilmemektedir.

Sırbistan’da yerleşik bankalar yeni kurulmuş bir şirketin riskini üstlenebilmek için, ilk iki yıl öncelikle ana firmalarından teminat mektubu istemektedir. Böylece ilk olarak ipoteye dayanmayan, ana firmanın finansallarına göre bir değerlendirme yapılmaktadır. Mali verileri olumlu çıkar ise, daha sonra ihtiyaç duyulması halinde ipotek, teminat vb. talep edilmektedir.

Sırbistan’da şirket hesapları oldukça kontrollüdür. Dışarıdan herhangi bir açıklama olmadan şirket hesabına nakit yatırılması mümkün değildir. Şirket sahibinin şirket hesabına doğrudan nakit para yatırmak istediği durumda dahi, söz konusu para önce şirket sahibinin kendi şahsi hesabına yatırılmalı, daha sonra şirket hesabına açıklaması belirtilerek (şirkete borç vermek, sermaye artışı vb.) transfer edilmelidir. Diğer taraftan, şirket hesabından nakit çıkarmak da kontrole tabidir, günlük nakit çekme limiti vardır ve vergi kesintisi uygulanmaktadır.

Sırbistan’da şirket hesaplarında döviz tutabilmenin özel şartları ve limitleri vardır. Ancak, şirkete döviz olarak yurtdışından bir para transferi yapıldıysa hesapta döviz olarak kalabilir. Bunun dışında, yerel para mevduatı dövize çevrilerek limitsiz bekletilemez.

Sırbistan’da leasing yönteminin, Türkiye’deki uygulamanın aksine, herhangi bir avantajı (KDV muafiyeti vb.) bulunmamaktadır.

Sırbistan’da yer alan bankalar, diğer ülkelere de benzer şekilde, farklı ülkelerdeki bankaları tanımamaları nedeni ile doğrudan, birebir iletişim kurmayı tercih etmemektedir. Bu

sebeple, dünyada aracı banka olarak bilinen, dünyadaki bütün ülkelerde bankaları, şubeleri bulunan başlıca bankalar (Citibank, Erste Bank, Deutsche Bank, Commerzbank vb.) ile aracılık anlaşması yapılmaktadır. Bu kapsamda, kendilerine ülkemizden gelen bir bankanın teminat mektubunu ya da kontrgarantisini kabul etmeden önce, bahsi geçen aracı bankalara ilgili Türk bankayı sorup, kendilerine ilgili bankanın değerlemesini yapıp garantör olmalarını talep etmektedir. Bu süreçte, aracı bankanın da talep ettiği komisyon ve sürecin uzaması nedeniyle bankanın maliyetlerini artırmaktadır. Ancak bu durum, ülkemize özel bir durum olmayıp bankacılık sektöründe yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir.

Sırbistan'da Türk sermayeli bir banka olan Halkbank'ın faaliyet göstermesi Türk firmaları için avantaj sunmaktadır. Yerel (Sırp) bankalar ise, rekabet koşullarının bulunduğu piyasada, müşterilerini bahsi geçen bankalara kaybetmemek için daha özenli değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Sırbistan'da Faaliyet Gösteren Bankalar*

Banka Adı	Aidiyeti
Addiko Bank a.d.	%100 Avusturya
AIK Banka a.d.	%100 Hollanda
Alta Banka a.d.	%100 Sırbistan
Adriatic Bank a.d.	%100 Kanada
API Bank a.d.	%100 Rusya
Banca Intesa a.d.	%100 İtalya
Banka Postanska Stedionica a.d.	%100 Sırbistan
Bank of China a.d.	%100 Lüksemburg
Erste Bank a.d.	%100 Avusturya
Eurobank Direktna a.d.	%30 Sırbistan; %46,9 Yunanistan; %23,1 Hollanda
Halkbank a.d.	%100 Türkiye
NLB Komercijalna Banka a.d.	% 100 Slovenya
Mirabank a.d.	%100 Hollanda
Mobi Banka a.d.	%100 Hollanda
3 Banka a.d.	%49,9 Almanya
OTP Banka a.d.	%100 Macaristan
ProCredit Bank a.d.	%100 Almanya
Raiffeisen Banka a.d.	%100 Avusturya
Srpska Banka a.d.	%100 Sırbistan
Unicredit Bank Srbija a.d.	%100 İtalya

*<https://webappcenter.nbs.rs/WebApp/FinInstBank/LegalEntityFinInstitution/Index?>

Vizeler

12 Temmuz 2010 tarihinde imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sırbistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Vizenin Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşma” uyarınca; umuma mahsus, diplomatik, hizmet ve hususi pasaport hamili Türk vatandaşları Sırbistan’a yapacakları seyahatlerde, ilk giriş tarihinden itibaren 180 gün içinde 90 günü aşmamak kaydıyla vizeden muaftır.

Sırbistan’a çalışma amaçlı geldiğinde ise yukarıda bahsi geçen vize muafiyetinden yararlanılması mümkün olmamaktadır. Sırbistan’da yetkili makamlardan ayrıca detayları aşağıda belirtilen çalışma izni ve oturma izni alınması zorunludur.

Bununla birlikte, Sırbistan’daki işleri için, Türkiye’den Sırbistan’a işçi getirecek olan Türk veya yabancı uyruklu firmaların hem Türkiye’de hem de Sırbistan’da tamamlaması gereken bir yasal süreç bulunmaktadır.

Sırbistan’daki Yasal Süreç:

- 1) Ülkemiz ile Sırbistan arasında 2010 yılında imzalanan “Vizenin Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşma” uyarınca Türk vatandaşları, Sırbistan’a ilk giriş tarihinden itibaren, her altı ay içinde doksan günü aşmayan seyahatlerinde vizeden muaftır. Ancak söz konusu muafiyet sadece turistik amaçlı seyahatler için geçerlidir. Anlaşmaya göre; çalışma, öğrenim, araştırma, eğitim, aile birleşimi ve ikamet konularını düzenleyen özel meşruhatlı vizeler ise Akit Tarafların ulusal mevzuatına tabidir.

Bu çerçevede, Sırbistan’a yaşamak ve çalışmak amacıyla gelecek olan Türk vatandaşlarının Sırbistan’da onları istihdam edecek olan işverenleri aracılığıyla, Sırp hükümetinin resmi portalı üzerinden e-visa/e-konsolosluk sistemi (<https://evisa.welcometoserbia.gov.rs/>) kullanılarak veya Sırbistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği/İstanbul Başkonsolosluk’na başvurularak 1 yıl içinde 180 gün geçerli olan VISA D alması gerekmektedir.

Konuyla ilgili detaylı bilgilere Welcome to Serbia (<https://welcometoserbia.gov.rs/d-visa-purpose-of-stay-employment>) internet sitesinden ulaşılması mümkündür. Sırbistan’da yaşamak ve çalışmak isteyen yabancı vatandaşlar, VISA D aldıktan sonra, Sırbistan’a vardıklarında oturma ve çalışma izinleri için başvuruda bulunmalıdır. Bu kapsamda, söz konusu izin süreçleri hızlı ve sorunsuz şekilde ilerlemekte ve sonuçlandırılmaktadır.

VISA D alınmaması durumunda ise,

- Sırbistan’a yaşamak ve çalışmak amacıyla gelecek olan Türk vatandaşlarının gerçek geliş amacı ile vize durumunun uyuşmaması nedeniyle, ülkeye girişte havalimanında geri çevrilme ihtimali bulunmaktadır.

- Ülkeye turist olarak girebilen yabancıların sonradan oturma ve çalışma iznine başvurmaları mümkündür, ancak gerçek geliş amacı ile vize durumunun uyuşmaması nedeniyle söz konusu izin başvurularının sonuçlanması uzun sürebilmektedir.

- 2) Yabancılar Kanunu ile Yabancıların İstihdamı Hakkında Kanununda yapılan değişiklik uyarınca 1 Şubat 2024 tarihi itibarıyla yabancılar, oturma ve çalışma iznine ilişkin tek bir elektronik başvuru yapmakta olup Sırbistan Cumhuriyeti’nde üç yıllık süreyle ikamet etmelerine ve çalışmalarına olanak sağlayan, biyometrik belge biçiminde düzenlenen “birleşik izin” belgesine sahip olmaktadır.

Birleşik izin başvurusu, izne konu gerçek kişiler tarafından (<https://eforeigner.welcometoserbia.gov.rs/>) web sitesinden; işverenler tarafından ise e-devlet portalından (<https://euprava.gov.rs/>) yapılabilmektedir (İşverenler istihdam edebilecekleri kişiler adına başvuruda bulunabilmekte olup süreç hakkındaki bilgiye ilgili linkten ulaşılmaktadır: https://euprava.gov.rs/media/Uputstva/Uputstvo_za_poslodavce.pdf). Başvuruyla ilişkin tüm delillerin elektronik ortamda sunulması gerekmektedir. Başvuru, işgücü piyasası testi için bir talepte bulunulmasını da içermektedir. İşgücü piyasası testi, bir yabancıya istihdamına izin verilebilmesi için gerekli bir ön koşul olmakla birlikte söz konusu testin tamamlanma süresi 4 gündür. Yeni düzenleme uyarınca, usulüne uygun başvurunun yapılmasından itibaren 15 gün içerisinde birleşik iznin düzenlenmesi öngörülmüş olmakla birlikte uygulamada birleşik iznin düzenlenme süresinin ortalama 2-3 ay sürebildiği bilinmektedir. Birleşik izin, kişiselleştirilmiş veriler (fotoğraf, parmak izi ve imza) içeren bir biyometrik belge biçiminde verilecek olup yabancıya biyometrik kimlik belgesini bizzat teslim alması gerekmektedir.

Türkiye'deki Yasal Süreç:

- 1) Şirketlerin kendileri tarafından temin edilen işçiler, Yurtdışı İstihdam Hizmetleri Yönetmeliği kapsamında İŞKUR'a gerekli evraklar ile başvuru yapılması ve işveren ile işçi arasındaki hizmet akdinin İŞKUR'a onaylanması şartıyla yurtdışına götürülebilmektedir ([https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=11973&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=%205#:~:text=MADDE%201%20E2%80%93%20\(1\)%20Bu,ili%C5%9Fkin%20usul%20ve%20esaslar%C4%B1%20belirlemektir](https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=11973&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=%205#:~:text=MADDE%201%20E2%80%93%20(1)%20Bu,ili%C5%9Fkin%20usul%20ve%20esaslar%C4%B1%20belirlemektir)).
- 2) İşçiler kendilerini yurtdışına götürecek Türkiye'de faaliyet gösteren şirkette istihdam ediliyorsa, sosyal güvenlik primleri halihazırda zaten ödeniyorsa ve yurtdışına geçici görevle çıkartılıyorsa, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 10. maddesi uyarınca ilgili şirket tarafından Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılacak resmi başvurunun ardından işçilerin yurtdışına çıkarılmaları mümkün olmaktadır.

Öte yandan, turistik amaçla 90 güne kadar vize muafiyeti vb. imkanlardan yararlanılarak yukarıda bahsi geçen yasal süreçler tamamlanmadan çalıştırılmak üzere Sırbistan'a getirilen işçilerin tespit edilmesi durumunda, sözkonusu işçileri yurtdışına çıkaran şirketler, Büyükelçiliğimiz tarafından, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bildirilmektedir. Türkiye'deki yasal süreç hakkında detaylı bilgi için, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) veya İŞKUR'a başvurulması gerekmektedir.

Buna ilaveten, yurt dışında çalışan vatandaşlarımızın hak ve menfaatlerinin korunmasını teminen ülkemiz ile Sırbistan arasında Sosyal Güvenlik Anlaşması imzalanmıştır (https://www.csqb.gov.tr/Media/pbthwnnh/24-diqm_sqa_s%C4%B1rbistan.pdf). Sosyal güvenlik anlaşmaları taraf ülkelerin vatandaşları ve çalışanlarının sosyal güvenlik haklarının müteakabiliyet esasları çerçevesinde korunması ve güvence altına alınabilmesi amacıyla akdedilen anlaşmalardır.

Vatandaşlarımızın Sırbistan'da çalıştıkları dönemin, Türkiye'de emeklilikleri için sayılması için T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yurt dışı borçlanma uygulaması yürütülmektedir. Yurtdışı borçlanma uygulaması, yurt dışında geçen sürelerin Türkiye'de geçmiş sigortalılık süresi gibi değerlendirilmesine imkan veren borçlanma türüdür.

Vatandaşlarımızın yurt dışı borçlanması taleplerine ilişkin işlemler, 22 Mayıs 1985 tarihli ve 3201 sayılı Yurtdışında Bulunan Türk Vatandaşlarının Yurtdışında Geçen Sürelerinin Sosyal Güvenlikleri Bakımından Değerlendirilmesi Hakkında Kanun kapsamında yürütülmektedir. Bu kapsamda vatandaşlarımız, yurt dışında geçirdikleri süreleri belgelemek suretiyle, bu süreler karşılığında hesaplanacak borçlanma miktarını sosyal güvenlik kuruluşlarına (SGK ve diğer sandıklara) ödeyerek emekli olabilirler.

Yurt dışı borçlanması yapılabilecek süreleri gösterir belge, bu sürelerin geçtiği ülkelerdeki Çalışma Müşavirliklerince/Ataşeliklerince veya Konsolosluklarca düzenlenmektedir. Bu konuda detaylı bilgi için, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü veya Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) başvurulması gerekmektedir.